ژمارەی 4 **هانا** نوامبەری ١٩٩٦

ناوەروک

١_ سه رووتار \ ده سته ی نووسه ران ٢
٢_ کفر، تاوان یا حه ق \ سینا پدرام ٣
٣_ مندال و زمان \ شه هلا ٧
٤_ له چاوه روانی گورانی یه کی تر دا \ ئاسو ١٠
٥_ سه رنجیک له سه ر «هه لپه رکیی سوننه تی کوردی... نووسراوی کاکه »\ ئه حمه د بازگر... ١٣
٦_ کونسرواتیزم و هه لپه رکیی سوننه تی کوردی \ کاکه ١٦
٧_ نازم حیکمه ت \ یوسف ره سولی ٢٨
٨_ شیعر: جوهیل، ریبوار، محمد که ساس . حه مه عه لی حه سه ن . ئاسو ٣٠
٩_ له هیچ شوینی نامینمه وه \ گوننار کییه ری . شنه عبدالله ٤٣
١٠_ کاریکاتیر \ شوکاک ٤٧
١١_ «ئه ده بیاتی کریکاری سوید له روانگه ی نیونه ته وه یی» \ کاکه ٤٨

***

هەواڵنامەی کتێب

سەرووتار

دەستەی نووسەران

رووداوەکانی ئەم چەند مانگەی کوردستانی عیراق، کە بە گرتنەوەی شاری هەولێرەوە لەلایەن هێزەکانی رژێمی بەعس و پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقەوە دەستی پێ کرد، بۆ کەسێک کە کارنامەی بزووتنەوەی ناسیونالیستی کوردی لەبەر چاودا بووبێت، رووداوێکی کوت وپڕ و چاوەڕوان نەکراو نەبوو.

سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەر، هێزەکانی «ی. ن. ک» بەشێکی زۆری ئەو ناوچانەی کە لەژێر دەسەڵاتی «پ. د. ک» دا بوون دەخەنەوە ژێر کۆنترۆڵی خۆیان و لەماوەی کەمتر لە مانگێک دا، دوو جار شارەکانی کوردستان ئاڵای زەرد و سەوز لەبەر دەکەن و دادەکەن.

ئەمرۆ مەرامی شەری ناوخۆی دوو هێزی سەرەکی ناسیونالیستی کوردستان، لە هەموو کاتێک روشنتر و بێ پەردەتر لەبەر چاوی کۆمەلانی خەلکی کوردستان دایە. رووداوەکانی ئەم دواییەی کوردستان، لەمرۆدا وەک کێشەی نێوان دوو میلیشیای سەربازی چاوی لێ ناکرێت؛ بەلکو بووەتە تەوەری ئاڵ و گۆڕیکی گەورەتر، کە «رۆژئاوا» و ئەمریکا و دەولەتەکانی ناوچەکە خوازیاری جێ بە جێ کردنی مەرامە سیاسیەکانی خۆیانن لەسەری. تەوەرێک، کە تیایدا شوناسنامەی وونی کۆمەلانی خەلکی کوردستان لە چوارچێوەی یەک پارچەیی ئەرزی عیراق پێناسە دەکات و وەلامی پێ دەداتەوە.

بە راستی ئەگەر مارکس ئەمرۆ بژیایە، دەبوایە چی لە وتەمەزنەکەی خۆی بکردایە؟!

«مێژوو دووجار خۆی دووپات دەکاتەوە، جارێکیان بە شێوەی تراژیدی، جاری دووەم لە باری کۆمیدی دا»

ئەم گاڵتەجاریە بە چارەنووسی خەلکی کوردستان، تاکە شەرەفێکە کە ناسیونالیزمی کورد و بزووتنەوەکەی بۆ دەیان جار لە مێژووی خۆیاندا بە خەتێکی خویناوی تۆماریان کرد.

«ــ ئەمرۆ رۆژێکی تری ئاسایی کارمان دەستی پێ کرد. تاکە جیاوازیەک کە لەگەل دوێنێ دا هەیە، ئەوەیە کە ئاڵا زەردەکان گۆردران بە سەوز.»

ئەمە وتەی یەکێک لە فەرمانبەرانی FN بوو کاتێک سلێمانی کەوتە وەژێر دەستی ی. ن. ک. شارەکانی کوردستان لە سایەی دەسەڵاتداریتی حیزبە قەومیەکانی کوردا چەند جار دەستاو دەستی پێ کرا. چەند جار ئاڵا هەڵکراوەکانی سەری گۆردرا. بەلام ئەوەی لەم ناوەدا، وە بە تایبەتی لەم رووداوانەی دواییدا ئاڵای وون بوو، ئاڵای خواست و ئیرادەی کۆمەلانی خەلکی کوردستانە.

زیاتر لە ۳ ملیون ئینسان لە فەرهەنگی ئەم هێزانەدا، جێگا و دەنگێکیان نیە. لە بازنەی (شەرـ مفاوەزات ـ شەر) ی ئەم حیزبانەدا، خەلکی کوردستان تەنها سووتەمەنیەکی هەرزانی جێ بە جێ کردنی ئەو مەرامە سیاسیە و دوائامانجە گەورەیەی ناسیونالیزمە، کە تەنها لە یەک رستەدا کۆ دەکرێتەوە: «شەریک بوون لەگەل رژێم دا بۆ حوکمرانی کردنی خەلک.»

ئەمەش تەنها بە مانای گۆڕینی روخساری چەوساندنەوەیە، نەک رێگا چارەی واقعی بۆ ستەمێک کە لە خەلکی کوردستان دەکرێت. ئەم وەحشیگەریە دەبێ دەست بە جێ کۆتایی پێ بێت. «هانا» لە زەماوەند و هەلپەرکێی هێزەکانی زەردو سەوز دا، تەماشاکەر و چەپلە لێدەرێکی گەمژە نیە. هەموو هێزەکانی دەرگیر، لە ئەمریکا و غەرب و رژێمی عیراق و تورکیا و ئێران و حیزبە قەومیەکانی کوردستان لە خولقاندنی دۆزەخی ئەمڕۆی کوردستاندا مەحکومن.

***

هەواڵنامەی کتێب

کفر، تاوان یا حەق؟

سینا پدرام

گومان لە بوونی مفهومیک بە ناوی خوا، قادری موتلە ق، خولقینە ری ئادە م و عالە م و رە د کردنە وە کە ی بە ئە ندازە ی میژووی بەدیهاتنی خودی ئەم مفهومە کونە. بەلام مافی رەدکردنەوەی ئەم جورە مفهومە ئایینی یانە، هە میشە یە کی لە و بابە تانە بووە کە لە میژوی ئینسان دا زور کیشە ی لە سە ر کراوە. میژوویە ک کە لاپە رە کانی پرە لە کوشت و بر و ئازار و ئە شکە نجە ی ئە و ئینسانانە ی کە دژ بە ئایین راوە ستاون.

دین و ئایینە کان لە بیدایە تی بە دی هاتنیانە وە، بە رهە می بی هیزی ئینسان لە بە رابە ر گورینی دونیای دە ور و بە ری بە قازانجی خوی بوون؛ بە رهە می داماوی ئینسان لە بە رە نگاری لە گە ل سروشت، بە رهەمی ناهە مواری یە کانی ژیانی کومەلایەتی و ئابوری بوون. ئەگەر چی ئایینەکان، هەم لە روالەت و هەم لە ناوەروکدا، نیشاندەری ناتوانایی ئینسان لە لیکدانە وە ی دیاردە کان، لالانە وە و پارانە وە ی ئینسانی ترسینراو و تحقیرکراو، سە رسورماوی مروف لە هە ژاری و چارەرەشی بووە، لە هەمان کاتدا وەسیلەیەک بوون لە دەس چینە دەسەلاتدارەکان بو سەقامگیر بوونیان و بو ئە بە دی کردنی لاوازی ئینسان و نابە رابە ری و هە لاواردنی چینایە تی.

هە لویستی ئایین سە بارە ت بە ئینسان بریتی یە لە تە حقیری توانایی ئینسان لە تی گە یشتن لە شتی نە زانراو. بە م پییە ئایین هە میشە کوسپی سە ر ریگە ی ئینسان بووە لە ناسین و شارە زایی ئە و بە سە ر خوی و دونیای دە ور و بە ری دا. بە مانایەکی تر، بوچوونی ئایینی لە ئەسلدا دژی عیلمە و ئەمە گشت ئایینەکان لە ئیسلام و مەسیحییەت و یە هودییە تە وە تا تازە ترین خورافە کانی سە دە ی حازر دە گریتە بە ر. هە ر بویەش کە لک وە رگرتن لە ئایین، لە لایە ن چینە دە سە لاتدارە کانە وە بو خە رفاندنی خە لک لە هە موو دە ورە جوراوجورە کومە لایە تی یە کان دا، نە ک هە لکە وتیکی ئاسایی، بە لکو لە تایبە تمە ندیە کانی ئایینە؛ چونکە ئایین خوی لە نە زانی، لە زانستیکی بە رئاوە ژوو سە رچاوە دە گری. دونیای ئایین، دونیایە کی سە رە و نخونە. دونیایە کە بو مردووە کان، نە ک بو ئینسانی زیندوو و داهینە ر.

بەلام لە دونیای زیندووەکاندا، واتە لە دونیای راستەقینەدا، ئایین بە ریکخراوە و سازمان و دامودەزگاجوراوجورەکانیەوە (وەکو کلیسا، مزگەوت، تەکیە و خانەقا و هتد...) هە ر بە تە نیا خە ریکی روخاندنی زانایی ئینسان نەبووە. ئایین، هەر کات دەسەلاتی گرتووەتە دەست، سامناکترین و نائینسانی ترین بە لای بە سە ر ئینسانیەت هیناوە. ئایین، کاتیک کە دەسەلاتی بە دەستەوە نی یە، کرنوشبەر، ملکەچ و خوش مە شرە فە؛ بەلام کاتیک کە دەسەلات دەکەویتە دەستی، درەندەترین، کونەپەرستانەترین و نائینسانیترین شکلی حوکومەت دادەمەزرینی.

ئایین، هونەر و عیلم:

ئە بە دی یە ت و ژیانی هە تاهە تایی، یە کی لە کونترین ئاواتە کانی ئینسانە. بە لام ژیان هیشتا نهینی ئە بە دی یە تی بە تە واوی بو ئینسان نە درکاندوە. ئە بە دی یە ت هاوزادی بی بر و دوایی ئینسانە و دریژخایە ن ترینیشی دە بی. رە نگە ئە و کاتە ی کە ئینسانی ئە شکە وت نشین، دیواری ئە شکە وتە کانی بە رە سمی جوراوجور دە رازاندە وە، لە هە ولی دوزینە وە ی وە لامیک بو ئە م نهینی یە بووبی. وە لامی ئایینی و ئایین خوشی، بو ئە م پرسیارە هە ر وە لامی ئینسانیکی نە زان و دە ستە وسان لە بە رابە ر سروشت دا، کە هە م غە لە تە و هە م کوسپیکە لە سە ر ریگە ی ئینسان.

غە لە تە؛ بە هوی ئە وە ی کە ئایین، ئارە زوی ئە بە دی یە تی ئینسان لە م دنیایە دا دە فروشی بە ژیانی هە تا هە تایی لە دونیای خەیالی دوای مەرگدا. ئینسان بە شوین ژیانی هەتاهەتایی لە دونیای راستە قینە دا بوو، بەلام بە هوی

هەواڵنامەی کتێب

نه زانی و ناتوانایی خوی له دوزینه وه ی وولامی شیاو بو رووداوه کانی سروشتی و ژیانی ده ور و بەری خوی به گشتی؛ دل به ژیانی هه تا هه تایی له دنیای خه یال دا خوش ده کا. هه ر به و شیوه یه ی که خوا جوراوجوره کان، (یان خوای تاقانه ی ئه و ئاییناته ی که یه ک خوایان هه یه و ئه رک و خصوصیاتی ئه خلاقی گشت خودا ورد و درشته کانی پیشوویان به یەک خوا سپاردووه) کوپی‌یەکی بەراوەژوو لە خودی ئینسانن؛ بەهەشت و ژیانی هەتاهەتایی لە دونیای دوای مه رگیش، وینه یه کی کال و بی تروسکه یه له ئاواتی ژیانی ئه به دی ئینسان له م دونیا یه دا.

وه لامی ئایین هه له یه، چونکه پاداشی هه ول و ته قه لای ئینسان بو ئه به دی مانه وه، هه لده گری بو دوای مه رگ، نه ک ئه و کاته ی ئینسان زیندوه. ئه مه ئیتر نه ک ولامه به لکو خوی کوسپیکه له سه ر ریگای گه یشتن به وه لام.

به لام عیلم و هونه ر، تا ئه و جیگه یه ی خویان له چنگ دیوه زمه ی ئاین ده رباز کردبی، ولامیکی تریان سه باره ت به و ئاواته ئینسانی یه، واته ژیانی هه تا هه تایی داوه ته وه. عیلم و به تایبه ت عیلمی پزیشکی، بو هه تاهه تایی کردنی ژیان، روو ده کاته پاراستنی ساغی و سلامه تی ئینسان، به ره نگاری کردن له به رابه ر نه خوشینه کوشنده کان و دیتنه وه ی جی په نجه ی مه رگ له ناو خانه «cell» و جینه کان «gene» دا.

له روانگه ی هونه ره وه، ژیانی ئه به دی له داهینانی بی وه ستانی ئینسان، له هه لسوران و تیکوشانی دا و له مادی یه ت بەخشین بە تیکوشانی فیکری و جسمی ئینساندایە. داهینانی هونەری لە بنەرەت دا، وەدیهینانی ئەم ئاواتە ئینسانی یەیە. رەنگە ئەو گیانلەبەرە ئەشکەوت نشینەی کە شیوەی راوەکەی لە سەر دیوار نەخش دەکرد، بی ئه وه ی خوی بزانی، هه ر به م هیوایه وه ئه و کاره ی کردبی.

بەربەرەکانی و کیشەی ئایین لە گەل عیلم و هونەری پیشرەو، لە بنەرەتەوە، دەگەریتەوە سەر جیاوازی لە وه لام دانه وه به م پرسیاره ئینسانی یه. ئایین ئینسان فیری ده س له سه ر ده ست دانان ده کات به لام عیلم و هونه ری پیشره و و ئازاد رووبان له هیزی داهینه ری ئینسانه. عیلم و هونه ر بانگه وازی ئینسان ده که ن که له ئاسمانه کانه وه، له دونیای خه یال و ئایین وه رگیری و بیته وه سه ر دونیای راسته قینه تا بتوانی به ر له وه ی دره نگ بی، به ر له وه ی ئایین کوتایی به ژیانی بینی، که لک له زانست وه رگری.

جیگای داخه که ئه مرو له کوتایی سه ده ی بیسته م دا، نه ته نیا شاهیدی زیندوو مانه وه ی ئایینین، به لکوو ده بینین که ئایین به وپه ری بی چاو و روویی له مه یدانه کانی سیاسی و کومه لایه تی دا خو تی هه لده قوتینی. ئه م رووداری یه ی ئه وروی ئایین له سایه سه ری هیرشی بورژوازی کونه په رست له ده یه کانی ۹۰_۱۹۸۰، بو سه ر ده سکه وته کانی چینی کریکار و ئینسانییەت لە مەیدانەکانی ئابوری و سیاسی. بو وینه لە ویلایەتی ئالاباما ALABAMA لە ئامریکا، تەواوی ئه و کتیبه بیولوژی یانه ی که تیئوری «ته کامولی داروین» یان_تیدایه و له قوتابخانه کان دا ده خویندری؛ ده بی له سه ریان بنووسری که ئه م تیئوری یه هیشتاش هه ر جیگه ی باسه و ته واو په سند نیه! سیاسه تمه داران و لی پرسراوانی دەولەتی لە ویلایەتی (نیو هەمپشایر) New hempshire خه ریکن قانوونیک دامه زرینن که دایک و باوکی منالانی قوتابی، مافی ئه وه یان پی بدری که له مه دره سه به ر به فیر کردنی تیئوری ته کامولی داروین به منداله کانیان بگرن. ئەم پیشنیارە لە لایەن (پەت بوکانن) Pat Bukanan یەکیک لە نوینەرانی سەرەک کوماری ئامریکا لە لایەن جمهوری خوازه کانه وه، پشتیوانی لیکرا. ئه مه نه ک ته نیا هه ولدانه بو ره د کردنه وه ی تیئوری داروین، به لکوو هه ولدانیکه بو هینانه وه رووی کونه په ره ستی سیاسی به ر له رنسانس.

مافی بی قەید و شەرتی «کفر کردن»:

رەنگە هیشتا بو هەلسەنگاندنی دەیەی نەوەد وەک دەورەیەکی میژوویی تایبەت بە تایبەتمەندییە سیاسی، ئه ده بی، عیلمی، تکنیکی و هتد، زوو بی. به لام هه ر ئا ئیستا ده کری ئیشاره یه ک به ئیئوری «نیسبی فه رهه نگی»

Cultur relativism بکەین کە وەکو سیستمی فکری، روانگەیەک بو چونیەتی هەلویست گرتن سەبارەت بە کومەلگا جوراوجورە ئینسانی یە کان لە لایە ن دە ولە تە کان، کورە ئاکادمیک و دانیشگاکان، و ئیدئولوگە کانی بورژوازی بە تایبە ت لە کوتایی هە شتاکان دا هاتە گور و تە نانە ت رە خنە ی کردە ناو کورە «چە پ »ە کانیش.

ئە م تیئورییە لە شیوازی جوراوجوری فە رهە نگی و کولتوری یە وە، دە س پیدە کا و دە لی کە هە ر فە رهە نگیک پیوە ری مە نتقی خوی هە یە و هە ر بویە ش هە لسە نگاندنی فە رهە نگە جوراوجورە کان مومکین نیە. بە م شیوە یە دە کە ویتە پاکانە کردنی لە روانگە ی کومە ل ناسانە و ئینسان ناسانە بو ئە م جیاوازی یە فە رهە نگی یانە و حقانیت دە دا بە جیاوازی یە کان؛ یان هە ر گویی خوی لی دە خە وینی.

لە مەیدانی سیاسی دا، ئەم روانگەیە دەبیتە هوی دانانی پلە و بایەخی جوراوجور بو مروف بە پیی ئە وە ی لە چ وولاتیک لە دایک بووبن و لە ژیر ناوی ریزگرتن لە فەرهەنگە جوراوجورەکان، لە بەرابەر نائینسانیترین و دواکە وتووترین سیاسە تە کان و سوننە تە کان دا بیدە نگ دە بیت؛ یا موری رە وا بوونیان لی_ دە دا.

لە ئاکار و کردەوەی روژانەی دەولەتە ئوروپاییەکان و ئامریکای شیمالی، ئاکامی عە مە لی ئە م روانگە یە، بووە تە هوی جیاوازی دانان و هە لاواردنی سیستیماتیک لە نیوان ئینسانی سپی و بە رە گە ز ئوروپایی لە لایە ک و خە لکی غەیرە ئوروپایی و چاو پوشی یان پاکانە کردن بو جەنایەت و رەشەکوژی یەکانی ئایین لە وولاتانی وە کوو ئیران، هیند، پاکستان و هتد. مانای ئەم روانگەیە بە کورتی نکولی کردنە لە جەوهەری یە کسانی ئینسان، بی لە بە ر چاوگرتنی رە گە ز، جنس و شوینی لە دایک بوون.

لە بە رابە ر سیاسە ت و روانگە ی لە م چە شنە دا، دە بی لە سە ر بە رابە ری ئیسنان کان و ئازادی بیر و را، بی سە رە نج دان بە جیاوازی فەرهەنگییەکان، پی دابگیری. ئازادی کفرکردن لە گشت ولاتانی دونیادا و بە تایبە ت لە و ولاتانە ی کە ئایین بە لە شکری چە قوکیش و گوپال بە دە ستە کانی یە وە، هە ر سات و کاتیک ژیان لە خە لک دە کا بە جە هە ننە م، دە بی مافیکی زور ئاسایی ئینسانی ئە مرو بی. نە فی کردنی دین و تە بلیغی دژ بە ئایین بە هە ر شیوە یە ک، لە بلاو کردنەوەی ووتار و نووسراوەی زانستی و فەلسەفی، رەخنە گرتن لە بوچوونی ئایینی و هو و نە تیجە مادی یە کانی، دە ربرینی ئاشکرای باوە ر نە کردن مە سە لە ی ئایینی و بە خوا و بە هە رچی ئینسان بە رە و دیلی و زە بوونی هان دە دا؛ لە تە نز نووسین و گالتە کردن بە گشت موقە دە ساتە ئایینی یە کانە وە بگرە هە تا لیکولینە وە ی میژویی و کومە لایە تی لەم بارەدا... هەمووی ئەوانە مافی بی قەید و شەرتی هەر ئینسانیکە. ئەمە ش لە پی داگرتنیکی دووبارە لە سە ر ئازادی بیر و را دە ربرین بە ولاوە، شتیکی تر نیە.

لە سە ردە میک دا کە بە هە زاران داوی دیار و نادیار خە ریکی سە ربرینی ئازادین (هە ر لە دانانی یاسای کونە پە رستانە و هوروژمی راسیستی و رە گە زپە رستانە لە ولاتانی ئوروپاییە وە بگرە تا ئە و ولاتانە ی کە ئایین لە ناویان دا خە ریکی خە رفاندن و سە رکوت کردنی ئاشکرایە)، کە واتە دە بی بە دە نگی بە رز و روون و ئاشکرا، لە سە ر ئازادی و مافە کانی رە وای ئینسان بدویین.

لە سەرەتای سەدەی بیستویەکەمدا، ئەم داوایە زیاتر لە تەنزیکی تال دەچی! بە لام کاتیک کە روناکبیرانی ئە م سەدەیە، تەنانەت بە ئەندازەی روناکبیرانی بورژوازی سەدەی هەژدەش لە بەرەنگاری لە گەل خورافە و ورینەی ئایینی دا، جورئە تیان نییە، یا نایانە وی ئە وە ندە بە جە رگ بن؛ کاتیک کە رووناکبیران و نووسە ران و روژنامە گە رانی ئیرانی ئە م چە ن سالە ی رابردوو تە نانە ت بە ئە ندازە ی نووسە رانی دە ورە ی مە شروتییە ت لە سە دە ی رابردوو دا، وە کوو «ئاخوندزادە»، «لاهوتی»، «صام»، «معجزە شبستری»، «ئە حمە دی کە سرە وی» و «صادق هیدایە ت»، بو رە خنە گرتن لە ئایین و نەکبەتی ئایینی زمان لە زاریان دا ناگەری؛ کاتیک کونەپەرستە ئیسلامییەکان لە کوردوستانی ئیراق دا هە رە شە دە کە ن بو کوشتنی ریبوار ئە حمە د بە بونە ی نوسینی ووتاریک سە بارە ت بە بناغە ی جە نایە تکارانە ی ئایین و روانگەی ئایینی سەبارەت بە ژن؛ کاتیک میرمنالیکی مەسیحی لە پاکستان بە جورمی ووتنی قسە ی «ناحە ز» بە

ئیسلام، مه حکوم به مه رگ ده کری؛ کاتیک ئیسلامیه کان ده یانه وی «سه لمان روشدی» و «ته سلیمه نه سرین» بکوژن؛ کاتیک ئیسلامیه کانی تورکیه به ر له مه رگی عه زیز نسین ده یان ویست له ناو ئاگردا بیسووتینن؛ کاتیک له زوریک له وولاتان دا، هه زاران کومونیست و ئازادیخواز به جورمی خوا نه ناسی، زنجیر و حه پس و ئه شکه نجه ده کرین.... ئیتر هیچ گومانیک له‌وه‌دا نامینی که داواکاری ئه‌م مافه (دژ به ئایین بوون) واته مافی ژیان، مافی ژیانیکی ئارام، مافی ژیانیک دوور له سیبه ری ره ش و نه حسی ئینسان کوژه کانی ئیسلامی، پروتستانت، کاتولیک، یه هودی، سیک و هیندو و هه زار و یه ک گوی دریژی مه ندیل به سه ری تر! ئازادی ته بلیغ دژی ئایین، ده‌بی له ناو قانوون دا بگونجی و هه ر چه شنه ژیر پی خستنی ئه م ئازادی یه، سزا بدری.

به‌لام ئه‌مه _ به قانوونی‌کردنی ئه‌م مافه _ سه‌ره‌تای ئه‌و ریگایه‌که که کوتاییه که ی به له ناوچوونی هه ر جوره ئایینیک، به له‌به‌ین چوونی ئایین وه‌ک ئالای به‌خته‌وه‌ری خه‌یالی به‌شه‌ر، به له ناو چوونی کویله تی ئینسان له باره گای خواکانی ئاسمان و زه وی دا، ده رازیته وه. له گه ل وه دی هاتنی کومه لگای ئازادی ئینسانی، ئایین ئیتر ده بیته شتیک که به ده وره ی پیش له میژووی به شه ره وه په یوه ندی هه بووه.

ئه‌گه‌ر بورژوازی و کونه‌په‌ره‌ستی ئایینی ده‌یانه‌وی زانستی ئینسان به سه‌ر خوی و جیهان‌دا بگه‌رینه‌وه دواوه بو ده‌وره‌ی به‌ر له رنسانس، واته سه‌ده‌ی ناوه‌راست، سه‌ده‌ی زستانی میژوی به‌شه‌ر؛ ئه گه ر بورژوازی بو به ئه به دی نیشاندانی نیزامی ئه مرو، دنیای به رئاوه ژوو، نیزامی کاپیتالیستی، پیویستی به ئایینه بو قه بولاندنی ئه م سه رنخوونییه؛ ئه وسا ته نیا یه ک شت ده توانی کوتایی به م هه وله بوگه نه ی بورژوازی بینی، ئه‌ویش شورشی سوسیالیستی ئینسانی نوی یه.

***

هەواڵنامەی کتێب

منداڵ و زمان

شه هلا

زانست روونی کردوته وه که منداڵ نه ک له کاتی له دایک بوونیه وه به لکوو له و کاته وه که له سکی دایکی دایه، هه‌ستی گوی گرتن و زور له هه سته کانی تری هه یه.

هه ر بویه له یه که م ساتی له دایک بوونی دا ده نگی دایکی ده ناسی و به بونی ئاشنایه. له هه مان کات دا منداڵ ئاشنایه به ده نگی باوکی. منداڵی کورپه، هه ستی زور به هیزه بو زمان و گوی لی بوون؛ دیاره تی ناگات به لام ئاشنایه به ئاواز و میلودی ده نگه کان.

زانست سه لماندوویه تی که ئه و گورانی و چیروکانه ی دایک ووتوویه تی به به رده وامی له کاتی سک پری دا، کورپه ی تازه بووی ئاشنا ده بی پییان و به گوی لی بوونی ئه و گورانیانه ئارام ئه بیته وه و خوشحال ده بی.

کاتیک دایک و باوک یان که‌سیکی نزیک، کورپه ئه‌دوینی و ئه‌یلاوینی، کورپه به نیگا و جووڵانه‌وه‌ی لیوی، به رامبه ره که ی ده پیوی و هه ولی لاسایی کردنه وه ی ده دات. جا لاسایی کردنه وه یه که م هه ول دانه بو فیربوونی زمان. بو ئه م مه به سته ش ئه بی چه ند جاریک ئه و ده نگانه ی گوی لی بی، بو ئه وه ی بتوانی بیلیته وه. ئا له م روله دا پیوستی به که سانی گه وره ئه بی بو ئه وه ی به شداری له گه ل دا بکه ن.

گروگالی منداڵ بریتیه له یه که م شیوازی قسه کردنی که ئه وه ش ته نها ده رکردنی چه ند ده نگیکی بی مانایه، به لام له ئه نجامی دووباره کردنه وه و هاوبه شی کردنی گه وره له گه لیدا، فورمی ووشه وه ر ئه گری.

هه مـوو منالیک له دونیا دا بی ره چاوکردنی زمان و میلله ت، چه ند ده نگیکی هاوبه شیان هه‌یه که له دوایی دا ده بیته ووشه ی به مانا. بو نموونه منداڵ که ده لی «ماما» مه به ستی دایکی نیه، به لام دایک که گویی له و ووشه یه ده بی له خوشی دا که کورپه که ی ناوی ده با چه ند جاریک ووشه ی «ماما» دووباره ده کاته وه و خوی ده ست نیشان ده کات بو منداله که. ئیتر به م جوره ووشه ی «ماما» ده بیته راستیه ک له لای منداله که که واته ی دایه یه.

به هه مان شیوه، منداڵی کوردیش ئه م ووشه یه ده لیت، به لام له به ر ئه وه ی ئیمه به دایه نالیین «ماما»، ووشه که لامان ده بیته مه مه، واتا شیر یان خواردن له لای منداڵ دروست ده که ین؛ ووشه ی داده ده که ینه دایه و هه روه ها...

که واته گروگال و وورته وورت و ده نگه کانی منداڵ ئه بی وه لام بدریته وه و دووباره بکریته‌وه له لایه ن ده ور و به ریه وه، ده نا له قسه ده که وی و تووشی مه ترسی که ر و لالی ده بی.

نموونه‌یه‌کی زیندوو

له سالی ۱۹۸۸ له شاری «ئوریبرو» له کورسی زمانی ئیشاره ت(Teckensprak) بووم، ماموستایه‌ك که ده‌رسی پی ده گووتین دایک و بابی که رولال بوون. ماموستا که سه ر گوزشته ی منالی خوی گیرایه وه که گوایا تاکو ته مه نی دووسالی وا زانراوه که که‌رولاله. به هوی تووش‌بوونی نه‌خوشیه‌کی گویچکه ده‌بریته لای پزیشکی تایبه‌تی و له ئه‌نجامی چه‌ند تاقی کردنه‌وه‌یه‌کی ئاسایی‌دا پزیشکه‌که بوی ده‌رده‌که‌وی که ئه م منداله که ر نیه و له دوایی دا ده رده که وی که لالیش نیه، به لکوو له ته مه نی کورپه یی دا که گروگالی کردووه، که سیک نه‌بووه هاوبه شی قسه کردنی بکات و بیدوینی (چونکه دایک و باوکی که ر و لال بوون).

جا منداله که ده رفه تی لاسایی و دووباره کردنه وه ی بو نه خولقاوه؛ هه ر بویه له ده نگ و گر و گال که وتووه؛ بی ده نگ ماوه ته وه و بوی بوته سیفه تیکی سرووشتی. پاش ئه وه ی منداله که ئه خریته ژیر چاوه دیری تایبه تی یه وه، به ماوه یه کی که م ئه که ویته قسه و ده ر ئه که ویت که نه که ره و نه لاله.

به لام له سه ر ووته ی خوی له سه رده مي منداڵی دا، دوای ئه وه ی فيری زمان ده بيت هه ميشه هه ست به نادلنيايی و ترس دەكات له دەوروبەری، چوونكه دلنيا نابيت لەوەی كه خەلک ليی تی بگەن؛ بەلام ئەو هەستەی پاش ماوه يه ک نامينی. له كوتايی دا ئه و ماموستا ليهاتووه ی لی ده رچوو كه ده رسی به چه نده ها كه س ده ووته وه.

قسه كردن به زمانی منداڵ:

له تەمەنی يەک ساڵی دا، منداڵ ووشه به كار دينی بو دەربرينی مەبەستيک، واته رستەيەک به يەک ووشه ده گه يه نيت؛ بو نموونه ووشه ی «ئاو» مانای تينومه. له و ماوه يه دا هه موو جوره گفتوگويه ک و جووله و ياری كردن و بەسەرهاتی روژانه، ئەبنه سەرچاوەيەک بو فيربوونی زمان. منداڵ هەر وەكو مروقی گەوره جياوازن له توانا و به هره يان دا؛ هه ندی زوو فيری قسه كردن ده بن؛ هه نديكی تريان دره نگ تر. ليره دا ئەوه گرنگه كه ده ست نيشانی بكه ين كه وا منداليک كه له قوناغی زمان فيربوون دايه، ره نگه دره نگ تر زمانی بپژی به ووته، گه ر بيت و بيجگه له زمانی دايكی، زمانيكی تريشی هەبی له دەوروبەردا كه پيويست بی فير ببی؛ گەرچی منالی بچووک بی شک توانای فيربوونی چەند زمانی هەيە. لەتەمەنی دوو ساڵی تاكوو دوو ساڵونيوی، منال ئەتوانی بەهوی دوو سی ووشەوه رسته يه ک بهينی و هه سته كانی ده ربری و هه ر له م كاته دا شيوه ی گراماتيكی زمانه وانی تا راده يه ک ديته ناوه وه.

ديارە گەوره به زمانيكی ساده منداڵ دەدوينی و كاتی منداڵ قسه دەكات گرنگ نيه گه ر بيت و منداله كه هه له ی زمانه وانيشی هه بيت؛ به لكو گرنگ ئه وه يه كه گه وره به زمانيكی پاک وه لامی بداته وه و هه رگيز هه ول نه دری ووشه هەلەكانی به شيوەيەكی راستەوخو و وەكو ماموستايەكی زمانەوانی بو راست بكريته وه؛ به لكو هه ميشه سه رنجی منداله كه راكيشه بو ئەوەی خوشی لەو گيرانەوەيە و گفتوگويانه ببينی و ريگه بده با له هەمان كاتدا به ناراسته وخو و له ريگای دووباره كردنه وه وه، ووشه كانی به راستی پی بلی.

باشترين ريگه بو گەشەپيدانی زمانی منداڵ، دواندن، گوی گرتن ليی، گرنگی دان به قسەكانی، يارمەتی دانی بو تە واوكردنی ره سته كانی له كاتيک دا كه ووشه ی بو نه دوزريته وه، نه فه س دريژی و ماندوو نه بوون. هه رگيز ماندوو مه به به پرسياره بی سنوور و دووباره كراوه كانی منداڵ. وه ک دايک و باوک ئه بی توانا و كاتمان هه بی بو وه لام دانه وه و روون كردنه وه بو منداله كه مان.

دوو زمانی بوون منداڵ:

سه باره ت به و خيزانانه ی كه له وولاتيكی بيگانه ن و پيويست ده كات منداله كانيان دوو كولتوور و دوو زمان فير ببن؛ بو نموونه بو ئيمه كه له وولاتيكی وەک سوويد دانيشتووين، سەير نی يه گەر بيت و منداڵ له كاتی قسه كردنی دا ووشه ی سويدی به كار بهينی، به لكو گرنگ ئه وه يه دايک و باوک هه ميشه به زمانی زكماكی (دايكی) خوی قسه له گه ل منداله كانيان بكه ن و به هه مان زمان وه لاميان بده نه وه ئه گه رچی پرسياره كانيان به سويديش بيت؛ چونكه زمانی دايک بناغه يه بو فيربوونی زمانی دووهه م. به پيچه وانه وه ئه گه ر زمانی دايک نه زانرا، ئه وه منداڵ نابيته خاوه ن هيچ زمانيک. (هه ول مه ده به سويدی له گه ل منداله كه ت بدوييت؛ چوونكه هه رگيز ناتوانيت تو ميلودی زمانه كه به راستی دەربهينيت. له بەر ئەوه بو سەرلی نەشيوانی منداڵ، چاكتره ئەركی يەكەمت ببينی كه ئەويش فيركردنی زمانی دايكيه تی.)

گيرانەوه و خويندنەوەی چيروک:

كاتيک منداڵ تيكه لی ده وروبه ری ده بيت بيجگه له دايک و باوكی كه سانی تريش ده بينی و مه ودای زمان فيربوونی فراوانتر ده بی، رووداو و به سه رهاته كانی روژانه ی زورتر ده بی، هه ر به هه مان شيوه ش پيويستی به زمانيكی پاراوتر و

ووشه ی زیاتر ده بی بو ده ربرینی هه ست و بیره کانی.
مندالان له تەمەنی سی تا پینج سالیدا زور قسه دەکەن له گەل یەکتردا تەنانه ت به ته نیاش بو خویان هه ر قسه ده که ن. له م ته مه نه دا منداڵ قسه کانی نزیک ده بیته وه له قسه ی گه وره وه، واته هه نگاویکی گه وره ده نی له زمان فیر بوون دا.
منداڵ هه میشه به یاری و گورانی و چیروک و به سه رهات گیرانه وه ده گه شیته وه، جا ئه و شتانه گرنگیه کی زوری هه یه بو به ره وپیش چوون و گەشه کردنی زمان و هه میشه پیی خوشه که گه وره یه ک ئه و شتانه ی بو بکات. بو نموونه کاتیک کەچیروک بو منداڵەکەت دەخوینیتەوە بیجگە لەوەی دلنیایی و نزیکبوونەوە و گەرمی دەدیتی، دەرفەتیکی تری ئه ده یتی بو فیر بوونی زمان و راستی ژیان.
ئه و منداله ی دایک و باوک کاتیان هه یه بوی و له ژیر سایه ی په یوه ندی یه کی خیزانی له بار دایه، ئارامتره و ده رک و تیگه یشتنی خیراتره و به ساناى له گه ل که سانی ده ورووبه ری دا ده گونجی، له کاتیکدا منداڵیک که له خوشه ویستی بی بەشه و دایک و باوک بەهوی سەرقالی یان گیروگرفتی خویانەوە کاتیان نی یە بوی، هه میشه ناره حه ته و به سانایی ناگونجی له گه ل ده ورووبه ری دا و له هه مان کات دا خاوه نی زمانیکی له بار نابی بو دەربرینی هه سته کانی.
نه گونجانی منداڵ له گه ل ده ورووبه ری دا و تیکه ل نه بوونی به که سانی تر، ئه بیته هوی دابرینی له کومه ل و به م شیوه یه زه مینه ی قسه کردن و په یوه ندی کومه لایه تی نابی. زور جار منداڵی په نابه ر به هوی که م و کووری زمانی دووهه میه وه تووشی زور ناره حه تی و ده روی ده روونی ده بی و هه ندیک جاریش ده بیته مروقیکی ناله باریش.
گه ر بیت و منداڵیکی په نابه ر نه توانی به سویدی هه ست و به سه رهات و رووداوه کانی روژانه ی بگه یه نیته ده ورووبه ری (چ لەباخچەی منداڵان بی یان لەقوتابخانه و یان هەر شوینیکی‌تر)؛ له کاتیکدا که هاوته مه نه کانی ئه و کاره به ئاسانی ده که ن، ئه وه لای منداله که هه ست به خوکه م کردن و بی بروایی به توانا و لیهاتوویی خوی لا درووست ده بی، چوونکه منداڵ ناتوانی هوی ئه و نه زانینی زمانه شی بکاته وه.
بویه ئه رکی گرنگی سه ر شانی هه موو دایک و باوکیکه که کاتی پیویست بده ن به منداله کانیان و شیواز و ریبازی راست و درووست بگرن بو په روه رده و فیرکردنیان و ئاوه له کردنه وه ی ده رگای ژیانیکی به خته وه ر و تا راده یه ک که م ئازار. دیاره به پله ی یه که م کومه لگا به رپرسیاری ئاسان کردن و جی به جی کردنی ئه و ئه رکه ی خیزانه.
زمان تاکه ریگەی پتەو کردنی پەیوەندییە کومەلایەتییەکانە. ئەوە کاری گرنگی هه یه به سه ر درووست کردنی که سایه تی و هه لسووکه وته وه هه روه کو Benkt Erik Hedin ده لی:
به ووشه مروف دلخوش ده بی
به ووشه مروف تووره ده بی
به ووشه مروف تووره ده کری
به ووشه مروف ده لاوینری
به هوی ووشه وه مروف فیرده بی
به هوی ووشه وه مروف خوی ده ناسی
ووشه کومه کمان ده کات بو ئه وه ی پیکه وه بژین
(ئه بی به پاراوی بدویم _١٩٧٥ Gavereors)

***

له چاوه‌روانی گورانی‌یه‌کی‌تردا.

ئاسو

قسه له سه ر گورانی کوردی که م کراوه. ئه زمه و تازه گه ری له ئه ده بی کوردی دا و ئاستی ره خنه له ئه ده بی کوردی دا؛ ئه‌مانه گه‌لیک له‌و ناو نیشانانه‌ن که له گوقار و روژنامه‌کانی ناوه‌وه و ده ره وه ی کوردستان دا ده بینرین و له گه لیک کور و کومه له ئه ده بیه کان دا دووپات ده کرینه وه.

به‌لام ئه‌م کاره بو موسیقای کوردی، وه‌ک به‌شیکی جیا نه‌کراوه‌ی هونه‌ر به گشتی، نه ک هه ر خاوه نی جیگایه کی دیاریکراو نه بووه، به لکو تاک و ته را باسی لیوه کراوه و له باشترین حاله تی دا، له بیر و رای گورانی بیژانی کورد به و لاوه زیاتر نه‌بووه. دیاره ئه‌ویش هه‌ر له کاتی روو به‌روو بوونه‌وه‌یان دا له به رامبه ر ئه و پرسیاره ته قلیدیه ی که له گورانی بیژان ده کری سه باره ت به جیگا و ریگای موسیقای کوردی له ئه مرو دا.

دیاره هوی ئه م هه واری خالی یه ی هونه ری کوردی، له باسی موسیقا ده کری له گه لیک هوکار دا کو بکرینه وه. به فه رز وه‌رگرتنی گورانی کوردی وه‌ک که‌له‌پووریکی نه‌ته‌وه‌یی، نه‌گور و شایه‌ن ده‌ست لی‌نه‌دران، یه‌کیک له‌وانه‌یه. روشنبیری موسیقا به گشتی خالیکی تره که له ئاستیکی لاواز دایه و تا ئیستاش روشنبیرانی موسیقا زور له دوای ئه و گورانکاری یه خیرایانه وه ن که گورانی سه رده م پیی گه یشتووه.

بویه با ئیمه‌ش لیره‌دا، ئه‌و پرسیاره‌ی که رووبه‌رووی لقه‌کانی تری هونه‌ری کوردی ده‌کریته‌وه، بخه‌ینه به‌رده‌م موسیقای کوردی و بپرسین: موسیقا و گورانی کوردی له چ ئاستیک دایه؟!

دیاره لای هه‌موان ئاشکرایه که ئه‌و موسیقا و گورانی‌یه‌ی ئه‌مرو له کوردستان‌دا بالا ده‌ستی خوی نیشان‌داوه، موسیقای «ته قلیدی» کوردی یه. ئه م پیناسه ی ئه مروی موسیقای کوردی له ده ره وه ی سنووره جوگرافیایانه ی کوردستان خوی دا، چه ند ده خویندریته وه؟ هه ر بویه ش جیگا و ریگای گورانی کوردی لای دلخوازانی مودیرنی گورانی و موسیقای جیهان دا، ده کری هه نگاوی یه که م بی بو گه ران به دوای وولامی ئه م پرسیاره ی هینامانه کایه وه.

من به ش به حالی خوم تووشی دله راوکی یه کی زور ده بم کاتیک هاوری یه کی ئه ورووپایی یان هه‌ر که سیکی تری هه ر سووچیکی ئه م دنیایه، داوای گویگرتنی گورانی کوردیم لی ده کات.

« ئه مانه زیاتر له گورانی میللی یه وه نزیکن، هیوادار بووم رووخساری ئه مروی گورانی کوردیم بدیایه». ئه مه قسه ی هاوری یه کم بوو، که خوی موسیقاژه نی یه کیک له گرووپه کانی ئه مریکای لاتینه لیره.

ئه وه ی من ده مه وی له م کورته نووسینه دا بیخه مه روو، هه ولدانیکه بو گه ران به دوای رووخساری نادیاری گورانی و موسیقای نوی کوردی له‌مرودا، که نه‌ک هه‌ر خاوه‌نی ئه‌م ده‌نگ و ئاوازه نیه به‌لکو هیشتا بوونی خوی نه‌سه‌لماندووه.

بو چی گورانی کوردی تا ئیستا نه یتوانیوه سنووره کانی کوردستان ببه زینیت و، ته نانه ت ناتوانی هه ستی ئینسانیکی مودیرنی ئه م سه رده مه به شوین خوی دا رابکیشیت؟! ئایا هه ر له به ر ئه وه ی گورانی کوردی له خیزانی ئاوازه کانی روژهه لاته و ناتوانی له و سنوورانه تیپه ریت که ئاوازی خورهه لات بوی کیشاوه؟! که‌چی گورانی تورکی و عه ره بی و هندی توانیویانه ئه و سنوورشکاندنه به ئه نجام بگه ینن.

به لام ئه و وه لامانه ی که له ئه نجامی پرسیاره کانی سه ره وه دا به ده ستمان ده گات به روونی و ئاشکرایی ده دوین.

ـ بو چی کورد بوونی خوی سه لماندووه، تاکو بوونی گورانی خوی بسه لمینیت؟

ـ ده‌ست گرتن به فولکلور و زیندوو کردنه‌وه‌ی که‌له‌پووری نه‌ته‌وه‌یی، نه‌ک هه ر به ئه رکیکی نه ته وه یی پیروز له قه له م ده دری، به لکو به شیوازیک له شیوازه کان ده بیته چه کیکی به رگری.

به لام سه یره که له وه دایه، ئه م وه لامانه ناتوانن خویان له به رانبه ر شیعر و شانو و چیروکی کورتی کوردی دا بگرن.

ئه گه رچی چه ند هه ولیک له ناوه راستی ساله کانی ۷۰وه له کوردستانی عیراق دا درا بو نیشاندانی رووخسار و ده نگیکی تری گورانی کوردی. دیاره ئه و کاته له ژیر ناونیشانی «گورانی روژئاوایی» دا خوی پیناسه ده کرد. ئه ویش ته نها هه ر له به ر به کارهینانی گه لیک له و ئامیرانه ی که له موسیقای روژئاوا دا به کار ده هینرین وه ک «جاز و گیتار و ئورگون و.....». به لام له ره وتی به ره وپیش چوونی خوی دا، ئه م هه ولانه که م ته مه ن بوون و له دوای خویانه وه ته نها چه ند ناویکیان به جی هیشت.

گورانی کوردی، تا ئیستا نه یتوانیوه ده ست به رداری فولکلور بیت. فولکلور تاکه سه رچاوه یه که گورانی بیژ به بی ده ردی سه ری له ژیر ناونیشانی زیندووکردنه وه ی ئه ودا ده ستی بو بردووه و ده ستی بو ده بات. دیاره نووکی ره خنه به رانبه ر به فولکلور نیه، به لکو رووبه رووی ئه وانه یه که مامه له ی «دوینی» یانه به فولکلور ده که ن له ئه مرو دا.

سه رچاوه ی گورانیه کانی «خالید» گورانی بیژی جه زائیر، که فروشی ئه لبوومی گورانیه کانی بو ماوه ی چه ند مانگیک له لیستی یه که م و دووه می فروشگاکانی ئه ورووپادا بوو، فولکلوری جه زائیره. به لام نه فولکلور بوونی گورانیه کان، به لکو مامه له ی زیندووانه ی گورانی بیژ بوو به ئاوازه کان وای کرد که خالید وه ک گورانی بیژیکی به ناوبانگ ده ر بکه وی.

ئه فسانه کانی هندستان و ژیانی پر سیحر و ته لیسماوی هندستان، ئیلهام به خش و سه رچاوه ی رومانه کانی « سلمان روشدی» ن؛ که چی لای روشدی ده بنه که ره سته ی «ئایه ته شه یتانیه کان» و زوریک له رومانه کانی تری. Folk musicو Dans music دوو شکلی گورانین له ئه ورووپا دا، که تا ئه مروش دریژه به ژیانی خویان ده ده ن. که چی له وولاتیکی وه ک سوید دا، ABBA هه یه و بگره ده یه ها ناوی ناسراوی تر. هه ل و مه رج و سه رکوتی سیاسی ئه مریکای لاتین له گه ل کوردستان دا زور جیاواز نیه، به لام گورانی مودیرنی شیلی و ئوروگوای و کوبا و زور شوینی تری ئه مریکای لاتین بو هیچ که سیکی ئه ورووپا جیگای سه رسوورمان نیه.

هه ندی که س هوی قه تیس مانه وه ی گورانی سوننه تی کوردی له چوارچیوه ی خودی کوردستان دا له گه ل گری دانی به وه زعیه ته سیاسیه که ی کوردستان، ده به ستنه وه به ئیمکاناتی مادی و نه بوونی کومپانیای تومارکردنی مودرینه وه. به لام من پیم باشه ئه و پرسیاره له «یه لماز گونای» بکریت. له گه ل ئه و هه موو ده ردی سه ری و بی ئیمکاناتی هونه ری و سه رکوتی سیاسی تورکیا دا، له گه ل ئه وه ی خوی له کاتی تومار کردنی فیلمه که دا له زیندان دا بوو؛ چون توانی خه لاتی فیستیڤالی «کان» بپچریت؟

به لام ئه مه ته نها گوشه یه کی کاره که یه. زه مینه ی قه تیس مانه وه ی گورانی کوردی له چوارچیوه ی خودی کوردستان دا و، دوست و ئاشنا په یدا نه کردنی ئه م گورانی یانه له ده ره وه ی ئه م سنووره دا، چه ق به ستنی گورانی یه کانه له ده وری شیوازی سوننه تی و باوی کوردی. هه ر وه ها ئه سیر مانه وه ی خودی گورانی بیژ و گورانیه کانیش له چوارچیوه ی فه رهه نگیک دایه که به خالی نه ته وه ده ست پی ده کات و ده گاته وه هه مان خال.

ناسیونالیزم نه ک هه ر بزووتنه وه یه کی سیاسی یه که ئالاهه لگر و قسه که ری سیاسی خوی هه یه، به لکو له بواری مه عنه ویات و هونه ری کومه لگادا هه تا ئیستا رابه رایه تی خوی سه پاندووه و به هه زار و یه ک شیوه خوی ده گوریت و ده ر ده که وی.

موسیقا زمانیکی جیهانی یه و ئه م شوناسنامه جیهانیه ی موسیقا له مرو دا له هه موو کاتیک به رجه سته تره. داهینانه نوی یه کانی ئامرازه کانی په یوه ندگرتن، ئه مرو ئیتر سنووری به ئاسن هه لچنراوی زوریک له وولاته دیکتاتوره کان ده بریت و له ئیرانی ئیسلا م دا یه کیک له کاره گه وره کانی ده ستگاکانی سه رکوت به پله ی یه که م ده بیته: هه ولدان بو چونیتی به رگه گرتن به و شه پولی گورانی یه مودرینه ی که له ریگای سه ته لایته کانه وه خوی ده گه یینیته ته نانه ت ماله کانی نزیکی مزگه وتیش.

ئه گه ر ناسیونالیزم له باری سیاسیه وه تراجیدیا له سه ر تراجیدیا له میژووی کومه لانی خه لکی کوردستان دا ده خولقینی و

له باری سیاسیه وه له زونگاوی کونه په رستی دا چه قیوه؛ ئه وه له باری مه عنه ویات و هونه ری کومه لگا دا به په یامی «پاراستنی موسیقای میللی کوردی»، موسیقای کوردی کیش ده کاته سنووره کانی زونگاوی خویه وه و ده ست ده خاته بینی.

ئه گه ر ئه مرو هه ول و کوششه کان له ناوه وه ی کوردستان له و ئاسته دا بیت، ئه وا پاش ۳۰ سال له به ره و پیش چوونی کومه لگا؛ تازه به تازه گورانی کوردی ده ست به داوینی ده فه وه ده گریت و نه ک هه ر مامه له یه کی مودرینانه به و ئامیره موسیقی یه ناکا، به لکه گورانی بیژی کورد وا لی ده کات که رایبکیشیته ناو چوارچیوه ی ته سه وف و له ناو باغی عیرفانی شاعیرانی ته سه وف دا ویلی بکات و ده نگی خوی دابه زینیته ئاستی ده رویشیکی خانه قا، وه موسیقای « سینه کوتان» له سه ر هه مان موده ی «موسیقای ئه سیلی ئیرانی» بکاته موده ی گورانی کوتایی ساله کانی سه ده ی بیست.

ئه گه ر ئه مه روخساری ئیستای گورانی کوردی بیت له ناوه وه؛ ئه وا له ده ره وه ی کوردستان دا وینه که زور جیاواز نیه. تاکه جیاوازیه ک که له نیوان گورانی کوردی له ناوه وه و له ده ره وه دا هه یه، ته نها له وه دایه: له ده ره وه به هوی به هره مه ند بوونی گورانی بیژ له گه لیک ئیمکاناتی ته کنیکی نوی، ده کری گورانیه کی پاکتر و پووخته تر تومار بکریت که له ناوه روک و شیوه دا سه ر به هه مان خیزانی گورانیه کوردیه ره سه نه که یه و، ئه ویش دیاره له گویگریکی کورد به ولاوه، که له چوارچیوه ی فه رهه نگی زالی ناسیونالیستی دا یه خسیره، کریاریکی تری بو په یدا نابیت.

ئاخو کی له گورانی بیژه کان ئه م ته لیسمه مان بو ده شکینیت و رووخساری نوی و نیونه ته وه یی گورانی کوردیمان پیشکه ش ده کات؟

***

هەواڵنامەی کتێب

سەرنجیک لە سەر «**ئازادی تاکە ئینسان و هەلپەرکیی سوننەتی کوردی**» نووسراوی سلیمان قاسمیانی (کاکە)

ئە حمە د بازگر

شک لەوە دا نییە کە نووسین و لیکولینەوە لە سەر هەلپەرین و رەقس جیگای خوی هەیە و بە تایبەت ئەوە مەیدانیکە کە هەتا ئیستا - ئەوەندەی من بزانم - وەک پەریزیکی نە شەمزاو وایە و قسە ی کە م لیکراوە. بە لام ئەوەی کاک سلیمان قاسمیانی (کاکە) لە هانای ژمارە ٣دا نووسیویەتی، شەش تەقە ل و مانگە شە ویکە کە وە ک پلاری کویری گورزاندوویە تی جا لە هە ر جی یە ک کە وتە عە رز خوی و خوای خوی.
کاکە لە تە جرە بە یە کی شە خسی خویە وە دە ست پیدە کا، کە ریزی هە لپە رکیی کوردی خە ریکە دە یپلیشینی، قامکیک لە چاوی میژوو رو دەکا، سیخورمیک لە رەوابیتی عەشیرەتی دەکوتی، وەسفیکی ناشارەزاینە و یەکلایەنە لە هە لپە رینی کوردی، سە رچوپی گیر و باقی بنیادە مە کانی ریزی هە لپە رکی دە کا، هە لپە رینی کوردی دە کا بە ماریک ــ کە ئەلبەت ئەوەی کاکە دەیلی دەبی هەژدیها بی ــ کە ریگەی دەرەتانت لی دەبری، سە رە نجام رە قسی دیسکو دەکا بە ئالترناتیوی هەلپەرینی کوردی و لە کوتاییش دا ژمارەیەک لە ناودارانی موسیقا و گورانی جیهان نیودیر دە کا.
من لە م نووسراوە یە دا مە بە ستم ئە وە نیە کە دیفاع بکە م لە هە لپە رینی کوردی و بە گژ رە قسی دیسکو دا بچمە وە. بە بروای من هیچ کام لە و رە قسانە نە بو مە حکووم کردن دە بن و نە بو ئە وە دە بن بە روکیان بو دادرم. هیچیان ئاغای ئە وی تریان نییە. هە ردووکیان بو من وە ک یە ک بایە خیان هە یە و خوم لە هیچ کامیان بە بیگانە نازانم. هە ر دووکیان لە نە زە ر منە وە نیشانە ی شادی و خە م بە با کردنن. هە ر دووکیان رە قسن.
کابرایە کم دە ناسی کە بە ر لە رووخانی رژیمی شای ئیران وە ک سە مپاش لە ئیدارە ی مالاریا کاری دە کرد و لە سە ر کارە کە ی فیری دە رزی لیدان ببوو. دوای هاتنە سە ر کاری جومهووری ئیسلامی و سە رهە لدانی بزووتنە وە ی شورشگیرانە لە کوردستان ئە ویش هیلانە کە ی لی شیوا و سە ری بی کلاو مایە وە. بزووتنە وە ی شورشگیرانە لە کوردستان ئە گە ر زور لایە نی بە نرخی هە بوو، بو کومە لیکیش بوو بە ئاوایی بی مە لا، زور کە لە بابی کردنە بلقاسم. بە م شیوە ئە م برادە رە ش بوو بە دوکتور. لە سای رژیمی ئیسلامە وە، نە بوونی بیهداشت و وە زعی مە ینە تباری گوندنشینە کانی کوردستان، گە لیک نەخوشی، کە وا ویدەچوو ئاسەواریان نەمابی، سەریان هەلدایەوە. بازاری ئەم دوکتورەش گەرم بوو، گوندا و گوند خە لک بە شوینی دا دە چوو کە بچی و نە خوشە کانیان ببینی. بە لام دوکتور موشکیلە یە کی هە بوو، نە ک هە ر لە نیو دە ریای مە علووماتی دا چارە سە ری هیچ نە خوشیە کی پی نە دە کرا، بە لکوو لە لیستە ی نە خوشیە کانیش دا تە نیا نیوی دوو نە خوشی دە زانی: فشاری خوین و روماتیسم. هە ر کە س لە نیو قە دی بو سە ری عە یبیکی هە بایە، فشارخوینی بوو؛ لەویش بەرەژیر، روماتیسم. دوای چەند مانگ لە مەنتەقەی ژیر دەسەلاتی کاک دوکتور نیوەی خەلکەکە یان فشارخوینی بوو یان روماتیسم. بو دەرمانی هەر دوو نەخوشیەکەش نیوی دوو دەرزی دە زانی کە لە بە ر قە دیمی بوونیان لە دەرمانخانەکانی شار گیر نەدەکەوتن. ئەلبەت هەموو نەخوشەکانیش چەوری و سویری و ترشیان لی قە دە غە دە کرا.
نووسراوەکەی کاکە زور وە بیر ئەو دوکتورەم دەخاتەوە. خەلک لە کوردستان بە کومە ل هە لدە پە ری، ئە وە دە بیتە عە یبیک و ئە و عە یبە ش خە تای ناسیونالیسم و مە زهە بە. ناسیونالیسم و مە زهە ب قە بالە یەکی ئە وە ندە رە شیان هە یە و بە جوریک نیوزراو و دژ بە ئینسانن کە ئە گە ر هە لپە رین لە کوردستان فشار خوین و روماتیسم بگری، دە کری بە

حیسابی ئەو دوو درنجەیان بنووسی، بی ئەوەی کەس ئوخژنی بیتی. ئایا بە راستی هە لپە رینی کوردی وە ک کاکە دە لی لە قور چە قیوە؟ دواتر دیمە وە سە ر ئە م باسە.
هە ر چە ند ـ بە پیچە وانە ی مە یلی خوم ـ لە رووحی مە تلە بە کە دوور دە کە ومە وە، ناچارم زور بە کورتیش بی لە سە ر ئە و تە سویرە کە کاکە لە ناسیونالیسمی کورد دە یدا، قسە یە ک بکە م:
" ئە گە ر ناسیونالیسم دوو سە دە لە مە وە پیش لە سە ردە می سە ر هە لدانی سە رمایە داری دا بە هوی کیشە ی توندی لە گەل فئودالیسم دا، روو لە پیش بوو، ئەمرو ئیتر لە کونەپەرستی واتر هیچ شتیکی تری لە هەمبانە دا نیە! موشکیلە ی ناسیونالیسمی ئە مرو نە ک فئودالیسمی خوولاتی بە لکوو بورژوازی نە تە وە ی ترە" کاکە، هانای ژمارە ٣.
کاکە بە ناحە ق میدالیک دە دا بە ناسیونالیسمی دوو سە دە لە وە پیش. ناسیونالیسم لە هیچ د ە ورە یە کی میژوویی دا ـ وە ک کاکە دە لی ـ لە گە ل فئودالیسم دە ستە و یە خە نە بووە. ئە سلە ن شکلی باسە کە بە راوە ژوویە. فئودالیسم سیستمیکی کومە لایە تی یە لە حالیکدا ناسیونالیسم باوە ریکی سیاسی یە. ئە وە ی لە گە ل فئودالیسم د ە رگیر بوو دیاردە کانی نیزامی سە رمایە داری بوون نە ک ناسیونالیسم. ناسیونالیسم باوە ری بە شیک لە لە شکری سە رمایە داری بوو لە دژی فئودالیسم. روو لە پیش بوونی ئە و باوە رە ئە گە ر بوختان نە بی بە شیددە ت لە ژیر پرسیار دایە.
موشکیلەی ناسیونالیسم ئەمرو لە کوردستان بورژوازی نەتەوەیتر نییە. من دەزانم کاکەش تلویزیونی هەیە و روژنامە ش دە خوینیتە وە، پیم سە یرە کە ئە و چاو لە و راستی یە دە قونجینی کە ناسیونالیسم لە هیچ دە ورە یە کی تاریخی دا بە ئە ندازە ی ئە مرو گوی لە مستی بورژوازی نە تە وە ی تر نە بووە. ژمارە ی ئە و دیپلوماتە ناسیونالیستە کوردانە ی کە ئە مرو لە بە ر کوشکی سپی ئامریکا و پارلمانە کانی ئوروپا دا خە ریکی سوالن، زور لە ژمار ە ی ئە و بنیادە مانە ی کە کاکە لە ریزی هە لپە رکیی کوردی دا دە پلیشینن زیاترن.
"بە پیی بوچوونی مەزهەبی بە تایبەت لە وولاتانی روژهەلات دا، رەقسی نوی، رەقسی دیسکو، بی ئەخلاقی و فە سادە. گویا ئە م رە قسە لاوە کان هە لدە خلە تینی و شە رم و شکویان لی دە بری." هە مان سە رچاوە.
بە م شیوە کاکە وا دە نوینی کە بوچوونی مە زهە بی ـ لیرە دا ئیسلامی ـ هوگری رە قسی بە کومە لە و تە نیا رە قسی بە کومە ل (تازە ئە گە ر مە لای وولاتی هە لپە رینی بە کومە ل بزانن دیسکو چییە) بە بی ئە خلاقی د ە زانی. هە لپە رین خوی یە کیک لە و دیاردانە یە لە کوردستان کە ئە گە ر مە یدانیکی ئاشکرا بو دژایە تی و تیکوشان لە دژی مە زهە ب نە بووبی، لانی کە م شوینیک بووە کە لە وی دا مە زهە ب پاشە کشە ی پی کراوە. هە لپە رین ـ بە کومە ل و بی کومە لە کە ی ـ لە دژی مە زهە بە و کاکە بە داخە وە لە ئاست هە لپە رینی کوردی حوکمە دژی مە زهە بیە کە ی کول و نەبرە.
پرسیار ئەوەیە کە ئایا بە راستی هەلپەرینی کوردی بەو شیوە کە کاکە تەسویری دەکا دزیو و مەنفی‌یە ئایا هەلپەرینی کوردی مارە و لە لاقت دەئالی و ریگەی دەرەتانت لی دەبری؟ ئایا ریزی هەلپەرکیی کوردی ئەو شیتخانە یە کە وە ک کاکە دە لی بنیادە مە کانی هە لدە بە زن، دادە بە زن، دە قیژینن و جە زم دە بن؟
بە بروای من نا! لە وولاتیک کە دیوە زمە ی رە شی مە زهە ب و خە فە قان دە سە لاتی بە دە ستە وە یە، لە وولاتیک کە شادی قەدەغەیە و پیکەنین تاوانە، لە وولاتیک کە مافی مروڤ خولیایە کی دوورە د ە ستە و دە نگی ئازادی پشووبر دە کری، هە لپە رین ـ جا گریمان بە کومە ل بی ـ یە کیک لە و دیاردە پیروزانە یە کە نە مردنی شادی و پیکە نین بە لمبوزی پاریزە رانی شە و دا دە داتە وە. هە لپە رین حوزووری ئە و لە حزانە یە کە خە م دە نیژری. بی ئە رزش کردنی ئە م شکلە لە شادی ریگە کردنە وە یە بو شە پولی ئە و ئازارانە کە لانی کە م لە کاتی هە لپەرین دا ژانە کە یان وە ها گورچک بر هە ست پی ناکری.
کەسایەتی تاکە کەس لە هەلپەرینی بە کومەل دا وەک کاکە دەلی بی مەعنا نییە. ئە م شکلە لە هە لپە رین لە قە راردادیکی نە نووسراو دە چی کە بە شدارانی ریزە کە ی بە شیوە یە کی ئازادانە ژیرە کە یان ئیمزا کردووە. ئە وسا هە موو بە یە کە وە هە ر کە س بە ش بە حالی خوی هارمونییە ک دە دە ن بە هە لپە رینە کە، کە بو من سە مای دە شتیک لە گولی

ره نگاوره نگ به ده م شنه ی به هارانه وه زیندوو ده کاته وه. ئه م هارمونییه وه ختیک تیک ده چی و له به ر چاوی بینه ر هه لپه رینی به کومه ل دزیو ده کا، که ناشاره زایه کی وه ک کاکه له و ریزه دا حوزووری بی و به حیسابی ئازادی تاکه که س ئازادی کومه له که وه ربگریته وه.

له ریزی هه لپه رینی به کومه ل دا که س ده سه لاتداری ئه سلی نییه سه رچوپی گرتن ملکی هیچ که س نییه و هه موو که س ـ ته نانه ت کاکه ش له به ر ئه وه ی نه پیشی ـ ده توانی بچی و ئه و مقامه به ده ست بینی. له ریزی هه لپه رینی به کومه ل دا هیچ که س بیگانه نییه، ناکوکی و نیوان ناخوشی له بیر ده چنه وه و بنیاده مه کان د ه ستی یه ک ده گرن. له و ریزه دا که‌س ئاغای که‌س نییه. له هه‌لپه‌رینی به کومه‌لدا ژن ئیمتیازیکی تایبه تی هه یه که خوی هه لده بژیری له ده ستی کی دا و له کویی ریزه که دا هه لپه ری.

" هه لپه رکیی سوننه تی ریگه ی ئه وه ت پی نادا که وه ک مه ل بال بگری و به مه یلی خوت ته قله لیده ی، به رز بفری، تیژ بییه وه خوار، راست و چه پ بکه ی و خوت به ته واوی وجووده وه بده یه ده ست مه لی ئازادی خه یال."

هه‌مان سه‌رچاوه. ئه‌م چاوه‌روانییه رومانتیکه و به هه‌مان ئه‌ندازه‌ش عیرفانییه له ره قس، به هیچ جوریک له گه ل ئالترناتیوه که ی کاکه ـ ره قسی دیسکو ـ ناخوینیته وه. من لیره دا مه به ستم دژایه‌تی له گه ل ره قسی دیسکو نییه. هه ر وه ک پیشتر باسم کردووه بو من هه ر جوره ره قسیک که شادی ببه خشی و دلی ئه و که سه که به شداری تیدا ده کا بگه شینیته وه، پیروزه و ریزم بوی هه یه. به لام ئه گه ر که سیک بو هه لفراندنی مه لی خه یال و ته قله لیدانی ئه و مه له نیازی چوونه دیسکوی هه‌یه، خاتر جه‌م بی که به هه‌له چووه. له ره‌قسی دیسکو دا بالی هیچ مه‌لی خه‌یالیک به رگه ی ئه و قیژه و هه لبه زین و دابه زین و ئاره ق رشتنه ی ـ که کاکه به هه له وه پال هه لپه رکیی سوننه تی کوردی داوه ـ ناگری.

له سه ر مه زهه ب قسه کرا بویه پیم باشه لیره دا ئیشاره یه ک به ئه و رووحه مه زهه بیه بکه م که موسیقا له ولاتانی روژئاوا به سه‌ر کومه‌لی دا سه‌پاندووه. به‌شی هه‌ره زوری ئه‌و موسیقا ره‌سمیه‌ی که ئیمه هه موو روژی له شه به که تلویزیونیه‌کانه‌وه ده‌یبینین، بووه‌ته گوردانیک له‌و له‌شکری ته‌وه‌حوش و ئینسان له خو بیگانه کردنه‌ی، که ده سه لاتدارانی دنیای ئه مرو به گژ ئینسانییه تیان داکردووه. شک له وه دانییه که ده کری له‌و نیوه دا گولبژیریک ده ست نیشان بکه‌ی که هیشتا به رووحی موسیقا و ئازادی‌خوازی ئینسانی وه‌فاداره. هیچ شیخیکی ولاتی هه‌لپه‌رکیی سوننه‌تی به قه‌د گورانی بیژیکی پاپ ده‌رویشی پی کو ناکریته‌وه. ئه‌و به‌شه له موسیقا که من مه به ستمه و به داخه‌وه به‌شی زوری موسیقای ئه‌م ده‌وره‌یه ده‌گریته خو، شکلیک له مه‌زهه‌بی هیناوه‌ته ئاراوه، که جاری وایه مریده کانی له گه وره ترین مه یدانه فوتباله کانی ئوروپا جیگه یان نابیته وه و جه زم بوونه که شیان گه لیک له جه زم بوونی ده رویشه کانی ته کیه ی خانه قا به تین تره. ده رویشه کانی ئه م مه زهه به له ئاگری جه‌هه ننه م و گوره وشاری دوای مردن ناترسیندرین، به لکوو دوزه خی ئه م دنیایه یان ـ که ژیانی میلیارد بنیاده م خه ریکه تییی دا هه لده قرچی ـ له به ر چاو گوم ده کری. له ولاتی هه لپه رکیی سوننه تی ده رویش چه ندین فه رسه خ به پییان ده روی هه تا ده‌ستی مودفه رکی شیخی به سه‌ردا بهیندری. له ته‌مه‌ددونی روژئاوا دا، له مه‌یدانیکی به‌رین دا پاله په ستو و شه ره ده رویشه هه تا ده ستی موباره‌کی "شیخ" ئیمزایه‌ک بنیته نیو ده‌فته‌ری بن باخه‌لیان. له‌م پاله په‌ستو و ئانیشک له یه‌ک کوتانه دا زور ده‌رویش ده‌که‌ونه حاله‌تی خه‌لسه و ده‌بی له سه‌ر ده‌ستان ره‌وانه‌ی ده‌ره‌وه بکرین هه تا هه وایه کی تازه هه لمژن و بیبووژینه وه.

له سه‌ر نووسراوه‌که‌ی کاکه ده‌کری زور زیاتر بنووسری، به‌لام من لیره دا قسه‌کانی خوم ئاوا ته واو ده که م: هه تا ده‌نگ بر ده‌کا دژ به ناسیونالیسم و مه‌زهه‌بم به‌لام بو دژایه‌تی له گه‌ل ئه‌و دوو ملوزمه هیچ وه‌خت دلم نایه یه کیک له جوانترین ره سمه کانی ئه و ولاته ـ هه لپه رین ـ وه به ر خه نجه ر بده م.

***

کونسرواتیزم و هەلپەرکیی سوننەتی کوردی

سلیمان قاسمیانی (کاکە)

دوای بلاوبوونه وه ی هانا ی ژماره ۳، شانتاژ و ئاژیتاسیونیکی زور له لایه ن سوننه ت په رستەکان دژی نووسراوه که ی من و له سه ر هه لپه رکیی سوننه تی کوردی ده س پیکرا. جه ماعه تیک بی ئه وه ی نووسراوه که یان خویندبیته وه، به په یره وی له شیخ و ئیمامه کانیان؛ کردیانه هه را و هوریای «... ئای بگه نی کوردستانیان فه وتاند...!»؛ توندتر و توندتر له ده هولی ئیهانه ت و درویان دا و له تووزله ی بوختانیان توواند که «کاکه» ته وهین به سه ماکارانی هه لپه رکیی سوننه تی کوردی ده کا و شادی و خوشی به خه لکی له شادی بی به شی کوردستان ره وا نابینی. هه ندی که س جنیونامه ی شه خسی یان بو ناردم که له بی حورمه تی و زمان شری دا رووی شیخ ره زایان سپی کردووه ته وه. خوشبه ختانه «هانا» ده رگا له شیخ رەزا ناکاتەوە و (بەدبەختانە بو زمانشرەکان!) لاپەرەکانی بە بی حورمەتی کردن بە ئینسانەکان رەش ناکاتەوە.

به دل هیوادار بووم که که سیک بیت و له سه ر ناوه روکی باسه که م به ره د یا به ئیسبات قسه بکات تا باسه که زیاتر بکریته وه و له لایه نی جوراوجوره وه شی بکریته وه. کاتیک نووسراوه که ی «ئه حمه د بازگر» م به ده ست گه یشت، به هیوا بووم که بازگر لایه نی تری ئه م دیارده یه ی گرت بیته به ر چاو و کومه کی کردبی به روون کرده وه ی زیاتری باسه که. به لام که نووسراوه که م خوینده وه، سه رم سورما. لام وابوو که دوستایه تی و ئاشنایی له میژینه ی من و بازگر ئه وه نده ی مایه هه بی که له کاتی هاونه زه ر نه بوون و باس و مجادله دا، لانی که م په رده ی ریز و حورمەتی شه خسی نه درینیت. به لام وا دیاره «خه یالم خاو بوو» و ئه و چاوه روانی یه زور زیاده بوو!

یه ک لاپه ره ی ته واو به حیکایه تی دوکتوری دروزن پر کراوه ته وه بو ئه وه ی «بازگر» له خوینه ر حالی بکا که «کاکه » واته نووسه ری ووتاره که، بلقاسمه و «مه لای تیگه یشتووی ئاوایی» نیه. بازگر یان ناویری رووراست و بی په رده قسه ی دلی بکا، یان پیی وایه که خوینه ر و مخاته به کانی ئه وه نده گیل و حولن که له قسه ی راست و ره وان حالی نابن و ده بی به حیکایه تی دور و دریژی منال خه رفین قسه یه کیان تی بگه یینی. ده نا زیاتر له یه ک لاپه ره ی به حیکایه تی دوکتوری دروزن پر نەدەکردەوە بو ئەوەی بلی «کاکە» لە هیچ ناگا، بیسەوادە، ئیددیعای بیخود دەکا و دروزنە! له وانه یه «بازگر» دوای خویندنه وه ی ئه م دیرانه، په شیمان بیته وه و ئیددیعا بکا که مه نزوری وا نه بووه. به لام به داخه وه حیکایه ته که ی بازگر ئه وه نده زه ق که ریگا بو په شیمان بوونه وه ناهیلیته وه.

من نالیم «بازگر» تیناگا یا دوکتوری راست و ناراستە. تەنانەت وەک «مەلای زانای ئاواییشم قەبوولە»، بەلام مەجبوورم بلیم کە بازگر نەیتوانیوە خو لە خالە سەرەکیەکانی باسەکەی من بدات، نە بە ئیسپات و نە به ره د کردنەوە! ئەسلەن دەلیی بازگر ئەو خالانەی هەر نەدیون. من دلم نایه بلیم بازگر دیتوویه تی و لیی حالی نه بووه، چون من بازگر به ناحالی نازانم. ده بی یا نه ی دیتبن، یا بازی دابیته ئه و به ری جوگه؛ ئه و جیگایه ی که ئه م باسه خوشه ویست نیه و ده ته زینی.

بو هه رچی زیاتر روون بوونه وه ی ئیختلافی نه زه ری خوم و بازگر به پیویستی ده زانم به کورتی خاله سه ره کی یه کانی باسه که ی خوم واته «هه لپه رکیی سوونه تی کوردی و ئازادی تاکه ئینسان » جاریکی تر بخه مه روو.

۱ــ هه لپه رکی دیارده یه کی فه رهه نگی یه. هه ر دیارده یه کی فه رهه نگی موری چینیکی کومه لایەتی پیوه یه.

۲ــ هەر دیاردەیەکی کومەلایەتی، میژوویەکی هەیە و ئاسەواری ئال و گورەکانی میژوو و سەردەمە

کومه لایه تیه کانی پیوه دیاره.
٣_ ئال و گوره کومه لایه تی و ئابووری یه کان، له گه ل خویان گورانکاری له مه یدانی هونه ر و فەرهه نگی کومه لیش دا پیک دینن.
٤_ هه لپه رکیی به کومه ل (چ له کوردستان، یونان، وولاتانی عه ره ب یا هه ر شوینیکی تر!) هه لپه رکیی ئه و سه رده مه له ژیانی کومه لگای ئینسانی یه که «ئینسانی تاک» وه ک دیارد ه یه کی ئابووری، کومه لایه تی و به و مه عنایه قضایی و حقووقی، وجوودی نه بووه.
٥_ له گه ل سه رهه لدانی بورژوازی، «ئینسانی تاک»، ئازادی و مافه کانی ئینسانی تاک یش، دینه دنیا. ئه م ئال و گوره میژوویی یه، له مه یدانی فەرهەنگ و هونەر به گشتی و له هەلپەرکی ش دا بە تایبە تی، خوی پیشان ده دا. هه لپه رکیی نوی، هه لپه رکیی تاکه ئینسانی ئازاد، هه لپه رکیی ئینسانی ده وره ی سه قامگیر بوونی سه رمایه یه.
٦_ ناسیونالیسم وەک جوولانەوەیەکی کومەلایەتی، پیشی گرتووه به گەشه کردنی هه لپه رکیی نوی له کوردستان. ناسیونالیسم ئه مرو له کوتایی سه ده ی بیسته م دا به ته واوی جوولانه وه یه کی کونه په رسته. شەر و کیشه ی ناسیونالیسمی ئه مرو (به پیچه وانه ی ناسیونالیسم له سه رده می سه رهه لدانی بورژوازی له سه ده کانی رابردوودا) نه ک له گه ل ده ربه گی «خومالی» و سیستم و دام و دەزگا و فەرهەنگی دەرەبەگایەتی «خومالی»، بەلکوو له گەل ناسیونالیسته داگیرکەرەکانی نەتەوەیەکی تره. ئەمه دەبیته هوی ئەوەی که ناسیونالیسمی ئه مرو شه له م شورباویکی به ته واوی کونه په رستانه له باری سیاسی و فه رهه نگی یه وه بی و هه رچی کون و عه تیقه یه و بوگه ن و بوکرووی چاخه کانی به ر له میژووشی لی دی، بکا به ئالا و ناسنامه ی میللی و نه ته وه یی.
٧_ بوچوونی ئایینی و(هه مدیسان ناسیونالیستی) کوسپیکن له سه ر ریگای په ره سه ندنی هه لپه رکیی نوی له گشت دنیا (هه ر وه ها له کوردستان).
٨_ هه لپه رکیی نوی پیویستی به ئاهه نگی نوی هه یه. ئه مه ئیتر یه خه ی گورانی بیژ و موسیقا کارانی کوردستانیش ده گری.

ئه وانه خاله سه ره کیه کانی باسه که ی من له هانای ژماره «٣» دا بوون. باسه کەی من ده کری زور شتی وردی تریشی تیدا بیت که بو قسه له سه ر کردن ببیت؛ به لام ئه گه ر که سیک بیهه وی ئه م باسه بداته به ر تیشکی ره خنه، ته بیعی یه که چاوه روانی ئه وه ت لی بیت که له خاله سه ره کیه کان، له وه ی که ناوئاخنی باسه که ن، چاو نه پوشی. ره خنه ی بازگر دروست به پیچەوانەیە و به داخەوە به هیچ جوریک خوی لەم خالانه نەداوه. ئەوەی که من و بازگر بیر و رای جوراوجورمان هه بی، شتیکی سه یر نیه؛ به لام ته وهین کردن، به که م دانان، خو به زل زانین و نه زان حیساب کردنی خەلک کاریکی دزیو و ناشیرینه و له ئینسانیکی متمدن ناوەشیتەوه. به داخەوه سه ر تا پای نووسراوه که ی بازگر به رووحیکی نادوستانه و ئیهانەتەوه دارژاوه. من نه دەتوانم و نه حەز دەکەم به شیوه ی بازگر جوابی پلار و تانه و توانجه کانی بده مه وه. به بروای من باسه سه ره کیه که ی من گرینگ تر له جواب دانه وه به «پلاره کویره کانی» بازگره. هه ر بویەش حازر نیم به شیوه ی بازگر، مامەله لەگەل بازگر بکەم! ئیستاش بیین و له نزیکەوه چاویک به سەر نووسراوه که ی بازگردا بخشینین:

بازگر و ئەمانەتداریی

«...کاکه له تەجرەبەیەکی شەخسی خویەوه دەست پیده کا، که ریزی هەلپەرکیی کوردی خەریکه دەپپلیشینی، قامکیک له چاوی میژوو رو ده کا... وه سفیکی ناشاره زایانه و یه ک لایه نه له هه لپه رینی کوردی، سه رچوپی گیر و باقی بنیاده مه کانی ریزی هه لپه رکی ده کا، هه لپه رینی کوردی ده کا به ماریک _ که ئەلبه ت ئه وه ی کاکه ده یلی ده بی

هە ژدیها بی ــ کە ریگە ی دە رە تانت لی دە بری، سە رە نجام رە قسی دیسکو دە کا بە ئالترناتیوی هە لپە رینی کوردی و لە کوتاییش دا ژمارە یە ک لە ناودارانی موسیقا و گورانی جیهان نیودیر دە کا...» (بازگر)

ئەوە بە بروای بازگر کورتەیەکە لەو شتەی کە گوایە «کاکە» بە نیوی هەلپە رکیی سوننە تی کوردی دە یە وی بیلی. ئە وە ی بازگر خە ریکە بە نیوی من کورتە یە کی لی دە گیریتە وە، پیی نالین «گیرانە وە ی قسە ی کە سیک» بە لکوو گالتە پی کردن بە قسە ی خە لکە. پلار و تەوانجە و پیی نالین ئە مانە ت داری! هە لبە ت ئە وە شتیک نیە کە بازگر لیی حالی نە بووبی و هە ر وا لە دە ستی دە رچووبی. (بریا وا بووایە!) باسە کە ی من لە راستی دا خالیکی وا پیکاوە کە پیی دە لین «کونسرواتیزم» و بە داخە وە «بازگر» ــ لانی کە م لە م بارە وە ــ وە خوی گرتووە.

بازگر دە لی:

«کاکە لە تەجرەبەیەکی شەخسی خۆیەوە دەس پیدەکا، کە ریزی هەلپەرکیی کوردی خەریکە دەپپلیشینی... وە سفیکی ناشارە زایانە و یە ک لایە نە لە هە لپە رینی کوردی... دە کا...»

ئە وە یە عنی چی ؟! دوو مە عنای هە یە: یە کە م؛ بە بروای بازگر بو ئە وە ی کە سیک بتوانی لە سە ر هە لپە رکی بنووسی، دە بی حە تمە ن خوای هە لپە رکی بی، (کە «کاکە» بە بروای بازگر لیی نازانی و ناشارە زایە!). دووهە م؛ لیکولە رە وە نابی لە تە جرە بە و ئیحساسی شە خسی خوی یە وە دە ست پی بکا. بو چی؟! حە تمە ن لە بە ر ئە و ە ی کە لیکولە رە وە دە بی بی لایە ن بوونی سە بارە ت بە و مە وزووعە ی کە لیی دە کولیتە وە، رابگری! سە ردیری باسە کە ی من «هە لپە رکیی سوننە تی کوردی و ئازادی تاکە ئینسانە»؛ واتە قە رارە پیشان بدری کە لە م هە لپە رکی یە دا، تاکە ئینسان نە «کە س» بوونی دیارە و نە ئازادی‌یەکەی. نووسەریش خوی یەکیک لەو تاکە کەسانەیە کە «کەسایەتی»یەکەی لەم هەلپەرکی سوننە تی یە دا دە خریتە ژیر پی. هیچ وە سفیکی وە ستایانە و هونە رمە ندانە ناتوانی ئە م راستیە بشاریتە وە کە هە لپە رکیی سوننە تی کوردی (یان یونانی، تورکی، فارسی، عە رە بی، ئافریقایی... هتد) جیاوازی سە رە کی لە گە ل رە قسی نوی و تاکە کە سی هە یە و جیاوازیە کە ش لە وە دایە کە تاکە کە س ناتوانی وە کوو تاکە کە س بە شداری هە لپە رکیی بە کومە ل و سوننە تی بکات. ئە م راستیە تا ئیرە نە بە مە عنای دیفاع کردنە لە هە لپە رکیی تاکە کە سی و نە بە گژ داچوونە وە ی هە لپە رکیی سوننە تی؛ بە لکوو تە نیا فاکتە، نە زیاتر و نە کە متر!

خوم پیم وایە بازگر زیاتر حالە تی یە کە می مە نزوورە، واتە «کاکە» هە لپە رکیی کوردی نازانی و ناشارە زایە و هە ر بویەش لە نەزانی خۆیەوە هەلپەرکیی سوننەتی کوردی داوەتە بەر رەخنە! من بازگر بە پسپوری هەلپەرکیی سوننە تی کوردی نازانم، هە ر بویە ش بایە خیکی ئە وتو بو ئیددیعایە کە ی سە بارەت بە لی زانین و لی نە زانینی خوم لەو بارەوە دانانیم. هویەکەشی ئەوەیە کە من لە سەر هەلپەرکی وەکوو تخصص قسە ناکە م. باس نە ک لە سە ر هە لپە رکیی تخصصی کە گوایە تە نیا بازگرە کان لیی دە زانن، بە لکوو لە سە ر هە لپە رکیی ئاسایی یە کە ئینسان لە مندالی یە وە فیری دە بی و پیویستی بە وە نیە بچی بو مە کتە بی تایبە تی هە لپە رکیی!

کی بەروک دادەدری؟!

«... مە بە ستم ئە وە نیە کە دیفاع بکە م لە هە لپە رینی کوردی و بە گژ رە قسی دیسکو دا بچمە وە. بە بروای من هیچ کام لە و رە قسانە نە بو مە حکووم کردن دە بن و نە بو ئە وە دە بن بە روکیان بو دادرم. هیچیان ئاغای ئە وی تریان نییە. هە ردووکیان بو من وە ک یە ک بایە خیان هە یە و خوم لە هیچ کامیان بە بیگانە نازانم. هەر دووکیان لە نە زە ر منە وە نیشانە ی شادی و خە م بە با کردنن. هە ر دووکیان رە قسن...» ــ بازگر ــ

ئیددیعای بازگر کە بە روک بو هیچ رە قسیک دانادری، تە نیا تا کوتایی ئە م پاراگرافە بر دە کا! بازگر شیر و ریوی و شیخ و مە لا و دە رویشی هە موو کوردستان تیک دە کاتە وە بو ئە وە ی ئیسبات بکات کە رە قسی تاکە کە سی (کە بازگر تەنیا بە دیسکو نیوی دینی) دزیو و هیچ و پووچ و دژی ئینسانی‌یە و هەلپەرکیی سوننەتی کوردی دروست بە

پیچه وانه، دژی مه زهه ب، شورشگیر، ئازاد، پیشکه ش که ری «مافی تایبه تی بو ژن» و له جوانترین ره سمه کانی وولاته! ته واوی نووسراوه ی بازگر به پیچه وانه ی ئیدیعاکه ی سه ره وه، به روک داده ری بو هه لپه رکیی سوننه تی و دژایه تی ده کا له گه ل ره قس و موسیقای نوی!

بازگر ده لی که ئه م دوو ره قسانه هیچیان بو مه حکووم کردن نابن و له به شی کوتایی نووسراو که ی‌دا ده لی:

«... هه ر جوره ره قسیک که شادی ببه خشی و دلی ئه و که سه که به شداری تیدا ده کا بگه شینیته وه، پیروزه و ریزم بوی هه یه...».

ئایا به راستی ره‌قس هه‌ر ره‌قسه و هیچ ته‌فاوه‌تیک له به‌ینی ره‌قسی جوراوجوردا نیه؟! بازگر له دیفاع له هه‌لپه‌رکیی سوننه‌تی کوردی‌دا وه‌ها ئاگری گرتووه، که نازانی ئه‌م حوکمه‌ی له سه ره وه داویه تی، کونه په رستانه و دواکه‌وتوانه‌یه. ره‌قس هه‌ر ره‌قس نیه و فه‌رق هه‌یه له به‌ینی ره‌قسه جوراوجوره کان دا. زور ره قس هه یه که شادی ده‌به‌خشی به سه‌ماکار یا ئه‌و که‌سانه‌ی که سه‌یری ره‌قسه‌که ده‌که‌ن، به‌لام به ته‌واوی کونه‌په‌رستانه و دژی ئینسانین. بازگر مافی خویه تی زکر و جه زمی ده رویشه کانی کورد یا غه یری کورد به ره قس بزانی یا نه زانی، به لام زکری ده‌رویش ره‌قسی ئایینی‌یه و تا خوا حه‌ز بکا ده‌رویشه‌کان له‌ززه‌تی لی ده‌بن و ئه وه نده پیی شاد ده بن که جه زم ده بن! من ئه و ره قسه به کونه په رستانه و دژ به زاتی ئینسان ده زانم. «ره قسی ورگ» ی عه ره بیش ره قسه و ژنی سه ماکه ر له و دا ده بیته پارچه یه ک سیکس بو بینه ران؛ هه م ره قاس و هه م بینه‌ره تایبه تیه کانی ئه م ره قسه ش، له ره قسه که له ززه ت ده به ن و «خه میان ده ره وینن»! به لام ئه م ره قسه ش به بروا ی من کونه په رستانه، دژی ئینسانی و به تایبه ت دژ به ژنه! ره قسی ئایینی قه ومه به ده ویه کانی ئافریقایی و ئاسیا بو ره تاندنی رووح و شه یتان و هتد... ره‌قسه، به‌لام له گه‌ل زاتی ئینسانی کوتایی سه‌ده‌ی بیسته‌م نایه‌ته‌وه و ریز لی گرتنی به نیوی ئه‌وه‌ی «شادی ده‌به‌خشی»، له کونه‌په‌رست بوونی که‌م ناکاته‌وه! ئه‌م باسه‌ی بازگر چ خوی بیهه وی و چ نه یهه وی، برازای باسی کونه‌په‌رستانه‌ی .... Clutur relativism «نیسبی بوونی کولتوور» که ئیدیعا ده کا هه موو کولتووره کانی دنیا وه کوو یه ک به نرخن و به یه کسان ریز بو کولتووری کونه په رستانه و مودیرن داده نی.

دنیا گوراوه و به داخه وه وا دیاره بازگریش له زوییک له و شتانه ی که تا دوینی ئه لف و بی ی جیهان بینی یه که ی بوون، پاشگه‌ز بووه‌ته‌وه! وادیاره ئه‌مرو ئیتر بازگر باوه‌ری به‌وه نیه که شادی و شادبوون چینایه تی یه و شتیک که مایه ی شادی بو چینیکه، له وانه یه ئیهانه ت و بی حورمه تی بی بو چینه که ی تر! وا ده رده که وی که بازگر باوه ری به وه نه ماوه که هه ر دیارده یه ک له م دنیایه دا میژوویه کی هه یه و له روانگه ی میژووی په یدا بوون و ته‌کامول و دوور و نزیکی له پیداویستیه کانی ئینسان له هه ر سه رده میک دا هه لده سه نگینریت. بوچی ئیستا که باس له سه ر هه لپه رکیی سوننه تی کوردی یه، له ناکاو ئه و هه لپه رکی یه ده بیته شتیکی ئه وه نده پیروز که نابی هه ر قسه ی له سه ر بکری و له گول کالتر پیی بووتری؟! چونه که هه لپه رکیی کوردی له ناکاو ده بیته شتیکی تایبه ت به خو و میژوو هه لنه گر؟!

کاتیک من ئیدیعایه که ی بازگر که کاکه «...قامکیک له چاوی میژوو رووده کا و سیخورمیک له ره وابیتی عه شیره تی ده‌کوتی...» ده‌خوینمه‌وه، چاوه‌روانی ئه‌وه ده‌که‌م که بازگر بیت و له نووسراوه که ی دا لانی که م قامکه که له چاوی میژوو بینیته وه ده ر و له جیاتی سیخورمیک، شه قیک له ره وابیتی عه شیره یی بدا! به لام ئه م چاوه روانی یه بیهووده یه، چون بازگر هه‌ر به ته‌واوی چاوی میژوو هه‌لده‌کولی و کویری ده‌کات و به تقدیسی هه‌لپه‌رکیی سوننه‌تی کوردی ده ستیکی لاواندنه وه ش به سه ر ره وابیتی عه شیره یی دا دینی.

هه‌لپه‌رکیی به کومه‌ل و ئازادی تاکه‌که‌س

ووتم که بازگر خوی له خاله سه ره کیه کانی باسه که ی من نه داوه. به شی هه ره گرینگی باسه که ی من له سه ر ئازادی تاکه‌که‌س و هه‌لپه‌رکیی به کومه‌ل بوو. من ووتومه و ده‌لیم که هه‌لپه‌رکیی به کومه‌ل (جا فه‌رق ناکا کوردی،

ئامریکایی، یوونانی... هتد) به پیی زاتی تایبه تی خوی ریگه به تاکه که سه کان نادا که ئازاد و به مه یلی خویان له گه ل ریتمی ئاهه نگی هه لپه رکی یه که سه ما بکه ن. ئه مه نه کفره، نه که شفه و نه قسه یه کی سه یر. هه لپه رکیی به کومه ل یه عنی ئه وه ی که سه ماکاره کان ده بی هه موویان له یه ک ریتم په یره وی بکه ن و به شیوه یه کی دیاری کراو بین و بچن. ئه گه ر به شدارانی هه لپه رکی یه که به گشتی ئئه و کاره نه که ن و هه ر که سه به مه یلی خوی گیانی له گه ل ریتمی ئاهه نگه که بخاته سه ما، هه لپه رکی که ده شیوی. مه سه له که زور ئاسایی یه؛ ئه و تاکه که سانه که ده یانه وی بچنه ناو ریزی هه لپه رکیی به کومه ل، ئیتر له نیو ریزی هه لپه رکی یه که دا ده بنه یه ک؛ ده بی ببن به یه ک؛ ده نا هه لپه رکی سه ر ناگری! ئیتر ئه وه «قه راردادی نووسراو و نه نووسراو»ی ناوی. ئایا ئه وه خوی له خوی دا «عه یبه»؟! ته بیعی یه که نا! که سیک که بیهه وی هه لپه رکیی به کومه ل بکا، مه جبووره ئه و شه رایه ته قه بوول بکا و له بیری نه چی که له وی دا ناتوانی به هه وای تاکه که سی هه لپه ری!

بازگر ئه م راستی یه ئینکار ده کا و سه ر له خوی و له خوینه ر ده شیوینی. بازگر ده لی:

«که سایه تی تاکه که س له هه لپه رینی به کومه ل دا وه ک کاکه ده لی بی مه عنا نیه. ئه م شکله له هه لپه رین له قه راردادیکی نه نووسراو ده چی که به شدارانی ریزه که ی به شیوه یه کی ئازادانه ژیره که یان ئیمزا کردووه . ئه وسا هه موو به یه که وه هه ر که س به ش به حالی خوی هارمونییه ک ده ده ن به هه لپه رینه که ...»

ئه گه ر که سیک له ته عبیری ئازادی دا تا ئیستا شکی بووه، زه حمه ت بکیشی و ئه م قسه ژیرانه ی بازگر جاریکی تر بخوینیته وه تا به یه کجاری موشکیله ی شی کردنه وه ی ئازادی و که سایه تی تاکه که سی بو حه ل ببی! باشه ئه گه ر که سیک ژیر ئه م قه رارداده ئیمزا نه کا، چی به سه ر دی؟! هیچ، له هه لپه رکی بی به ش ده بی! ئازادی له وه باشتر هه رگیزاو هه رگیز هه ر نه بووه ! واته تو ئازادی بی قه ید و شه رتت هه یه که له هه لپه رکیی به کومه ل دا به شداری بکه ی؛ به و شه رته ی که به ئازادی هه لنه په ری؛ واته به پیی «قه راردادی نه نووسراو» ی هه لپه رکی یه که بجوولییه وه! به زمانی ساده یه عنی ئازادی توی تاکه که س ته نیا له وه دایه که هه لپه ری یا نا! ئه گه ر ویستت هه لپه ری ئیتر ئازاد نیت به مه یلی خوت هه لپه ری، به لکوو ده بی به مه یلی هه لپه رکی یه که هه لپه ری! که چوویه ناو ریزی هه لپه رکی شه وه بته وی و نه ته وی له هه ر دوو ته نیشته وه ده که ویه نیو ده ستی دوو که س که یه کیکیان مومکینه بازگر بی!

ئه وه ی که هارموونی به هه لپه رکیی به کومه ل ده به خشی نه ک «... تاکه که سه کان هه ر یه ک به ش به حالی خوی...» ــ که بازگر ئیددیعا ده کا ــ به لکوو قه رارداد و قاعیده و ئاهه نگی هه لپه رکی که یه! تاکه که سه‌کانی هه لپه رکیی سوننه تی کوردیش یا نابی هه لپه رن، یان که هه لده په رن ده بی له ریتم و ئاهه نگ و قه واعیدی هه لپه رکی که په یره وی بکه ن. ئیتر نه رومانتیک کردن و نه وه سفی ریزی هه لپه رکی به «سه مای ده شتیک گولی ره نگاوره نگ به ده م شنه ی به هارانه وه » ــ بازگر ــ هیچ کامیان ناتوانن حاشا له و راستیه ی سه ره وه بکه ن. ئیتر ئه گه ر تاکه که سیک، جا چ «کاکه ی ناشاره زا» بی ــ به قه ولی بازگر ــ و چ خوای یوونانی هه لپه رکی بیت و به هه وای تاکه که سی له هه لپه رکیی به کومه ل دا بجوولیته وه، هارموونی هه لپه رکی یه که تیک ده چی.

ئایا ئه م قسه یه هیچ شتیکی ناشیرینی تیدایه؟ ئایا ئه م قسه یه هه لپه رکیی به کومه ل دزیو ده کا؟! ئه گه ر هه لپه رکیی به کومه ل خوی دزیو نه بی، بازگر دلنیابی، که به م قسه یه دزیو نابی؛ چون ئه م قسه یه له دووپات کردنه وه ی راستیه ک سه باره ت به چونیه تی هه لپه رکیی سوننه تی کوردی زیاتر نیه.

ئه گه ر له ئینسانیکی ئایینی بپرسی: «خوا چون ده توانی هه م (لامکان) بی و هه م له هه موو شوینیک وجوودی بی؟» نابی پیت سه یر بی ئه گه ر له جواب دا ده س به جی بلی:« استغفرالله، کفر مه که» ؛ هه ر چه ند خوات ره د نه کردبیته وه و ته نیا ئه و پرسیاره ئاسایی یه ت خستبیته به ر ده م. شیوه ی باس کردنی بازگر له سه ر هه لپه رکیی سوننه تی کوردی، به داخه وه زور له و بوچوونه دوور نیه.

من ووتوومە کە هە لپە رکیی سوننە تی کوردی وە ک مار پیچ دە خوا. بازگر دە لی «ئە وەی کە کاکە باسی دە کا نە ک مار بە لکوو ئە ژدیهایە»! بو؟ مە نزووری بازگر لە م ئاژیتاسیونە چیە؟! ئایا کفریکی زور گە ورە یە کە ریزی هە لپە رکیی سوننە تی بە مار تە شبیە کراوە ؟! تە بیعی یە کە من شک لە شارە زایی بازگر بە سە ر زمانی کوردی (بە تایبە ت زمانی کونی کوردی) و زمانی سیمبولیک ناکە م. فە رقی من و بازگر لە وە دایە کە ئە و ئیستاش ئە و سیمبولا نە ی قبوولن، بەلام من نا! بە پیی فەرهەنگی سیمبولیکی حاکم لە کوردستان دا «مار» دزیوە، شەیتانە، نفرین کراو و غە زە ب لی گیراوە. بە لام من نە مار بە دزیو دە زانم نە بە راز؛ نە سە گم پی گلاوە و نە کوندم پی شوومە. من خوم بە ئینسانی سەدەی زانست و پیشکەوتوویی دەزانم و پیم وایە لە هەموو شتیک دا، چ لە زمان بە گشتی دا و چە لە وەسف دا، لە گەل فەرهەنگی ئینسانی دەورەکانی پیشوو، دەبی فەرقم هەبی. وەسفیک کە من لە هەلپەرکیی سوننە تی کوردیم کردووە کە «وە ک ماریک پیچ دە خوا» هە ر عە ینی پیچ خواردنە کە بووە، نە کە متر و نە زیاتر. ئە وە ی کە بازگر تە حە مولی ئە و پیچە ی نیە و لیی دە بیتە ئە ژدیها، موشکیلە ی ئە وە نە ک من!

ئیمتیازی تایبەتی ژن لە هەلپەرکیی سوننەتیدا

کە شفیکی تازە کە بازگر کردوویە تی و «کاکە ی ناشارە زا» تا ئە مرو رووحیشی لیی خە بە ردار نە بووە، ئە وە یە کە «ژن لە هەلپەرکیی بە کومەل دا» ــ واتە هەلپەرکیی سوننەتی کوردی ــ «ئیمتیازیکی تایبەتی هەیە» و ئەویش ئەوەیە کە:

«ژن خوی هە لدە بژیری لە دە ستی کی دا و لە کوییی ریزە کە دا هە لپە ری» ــ بازگر ــ.

ئە م کە شفە ئە وە ندە موهیممە کە ئە گە ر راست بوایە، دە بوو خە لاتی تایبە تی کولتوری «نوبل» یان دامە زراندبایە و لە لایە ن ژنانی بی بە ش و سە رکوتکراوی کوردستانە وە ، پیشکە شی بازگریان کردبایە! بازگر لیی گوراوە و خە یالاتی بووە. ئەگەر مافە سەرەتاییەکانی ژنان ئەمرو لە کوردستان دابین بوایەن و ژن وە ک مافیکی سە رە تایی ــ لە قانوون دا نووسراو ــ مافی بی قە ید و شە رتی هە لبژاردنی هاوسە ری ژینی خوی هە بوایە؛ ئە و دە م دە کرا ئینسان لە و ئیدديعایە ی بازگر سە بارە ت بە «ئیمتیازی تایبە تی ژن لە هە لپە رکیی کوردی دا» نە پرینگابایە وە. بازگر کوردی باش دە زانی بە لام ووشەیەک هەیە کە ئەو بە داخەوە لە بیری چووەتەوە یا پیی خوش بووە لە بیر خوی بباتە وە! ژن لە هە لپە رکیی کوردی دا بە هوی ئەو «ئیمتیازە تایبەتیە»! کە هەیەتی، پیی دەلین: «دو»! جا ئیستا چون «دو» و «ئیمتیازی تایبە تی ژن لە هە لپە رکیی کوردی دا» لە گە ل یە ک دینە وە ، «کاکە» نازانی، مە گە ر ئە وە ی بازگر ئە و گری پووچکە بکاتە وە!

بە لام ئە گە ر کە سیک میژووی دیاردە کان بگریتە بە رچاو، دە توانی زور گری پووچکە بکاتە وە. هە لپە رکیی کوردی ئە مرو لە دایک نە بووە و تە مە نی لانی کە م بە ئە ندازە ی تە مە نی «دو» دە بی. ئە و کاتە ی کومەلی پیاوسالار و خیلە کی لە کوردستان خەریکی گاگولکە و دواییش دەسەلاتداری بوو، نە «کوکاکولا» هەبوو نە «فانتا» کە لە جیاتی «دو» بیخونە وە! تە بیعی یە کە «دو» تونیە تی دە شکینی و لە زە ت بە خشە! هە ر بویە ش نیزامی خیلە کی پیاوسالار بە و پە ری فە خرە وە، نیوی «دو» ی خە لاتی ژنی نیو ریزی هە لپە رکیی سوننە تی کوردی کرد؛ هە روە ک ئە و «دو» یە ی کە قە رارە تونیەتی پیاو بشکینی و لەزەتی پی ببخەشی! ئەلبەت نابی لە بیرمان بچی کە پیاو نیویکی تایبە تی بو دیاری نە کراوە، هە ر چە ن تە بیعی یە کە ژنیش تونیان بیت و لە خواردنە وە ی «دو» یا شتیکی فینک و خوشی تر لە زە ت ببە ن! بە لام چاوە روانی کردنی بیری یە کسانی دە ر حە ق بە ژن لە نیزامی پیاوسالاردا، بی جیيە.

بازگر زەحمەت بکیشی و ئەگەر نە لە کوردستان، لیرە لە ئوروپای «ئازاد»دا لە سیلە ی چاوەوە سەیریکی ریزی هە لپە رکیی کوردی بکا تا بزانی چون لە زوربە ی هە رە زوری مە وارید دا ژن لە سە ریکی ریزە کە کودە بنە وە و پیاو لە سە ریکی دیکە. تە بیعە تە ن ئە و شتە هوی جاوروجوری هە یە و من و نامە وی لیرە دا ئە و باسە بکە مە وە؛ بە لام بە شی

زوری مه سه له که، ره نگدانه وه ی فه رهه نگی حاکم له رابیته ی به ینی ژن و پیاو له کومه لی کورده واری دایه. جا ریزی هه لپه رکیی ئاوا به و جیایی یه وه که له به ینی ژن و پیاو دایه، ئه گه ر سه ماکاره کانی سه دان لیباسی ره نگاوره نگیشیان له به ر دابی، جوان نیه. ئه م جوره جیایی یه به هیچ جوریک ده شتی گولی ره نگاوره نگ نیه، به لکوو جودایی ئینسانه کان به هوی گیر و گرفتی کومه لایه تی و فه رهه نگی و ئه خلاقی نیشان ده ا و ناشیرینه.

ئه‌گه‌ر قسه‌که‌ی بازگر سه‌باره‌ت به ئیمتیازی تایبه‌تی ژن له هه‌لپه‌رکیی سوننه تی کوردی دا قه بوول بکه ین، ئه و کات مه‌عنای ئه‌وه‌یه که ژنان له هه‌لپه‌رکیی نوی، هه‌لپه‌رکیی تاکه‌که‌سی ئازاد و ره‌قسی دیسکو‌دا مافی هه‌لبژاردنی ئه‌و پیاوه‌ی که ده‌یانه‌وی له گه‌لی هه‌لپه‌رن، نیانه. ئه‌مه ده‌توانی نادروست‌ترین ئیددیعای بازگر له نووسراوه که ی دابی. له هه لپه رکیی ئازاد دا پیاو ده چیته لای ژن (یا به پیچه وانه) و ده پرسی: «ئیفتخارم پی ده ده ی له گه‌لم هه‌لپه‌ری؟!» به پیچه‌وانه‌ی ئیددیعای بازگر، ئه‌وه له هه‌لپه‌رکیی نوی و ئازاد دایه که ژن لانی که م مافی هه لبژاردنه که ی پی دراوه ته وه!

سه‌رچوپی‌و ئازادی تاکه‌که‌س

یه کیک له و شتانه ی که من له رابیته له گه ل نه هاتنه وه ی هه لپه رکیی سوننه تی کوردی و ئازادی تاکه که س دا باسم کردبوو، سه رچوپی گیر بوو. من ووتوومه که «ته نیاکه سیک که تا راده یه ک له هه لپه رکیی سوننه تی کوردی دا ئازادی هه یه، سه رچوپی گیره ». بازگر ئه م قسه یه ی من ره د ده کاته وه و ده لی:

«...سه رچوپی گرتن ملکی هیچ که س نییه و هه موو که س ــ ته نانه ت کاکه ش له به ر ئه وه ی نه پیشی ــ ده توانی بچی و ئه و مقامه به ده ست بینی...».

ئایا ئه وه بوو به جوابی قسه که ی من؟! من ده لیم ته نیا سه رچوپی گیر تا راده یه ک وه کوو تاکه که س ئازادی هه یه، بازگر پیم ده لی توش ده توانی بچی مقامی سه رچوپی به ده ست بینی!! ئه گه ر هه موو به شداربووانی ریزی هه لپه رکی بیانه وی هاوکات ببن به سه رچوپی گیر، چ ده قه ومی؟! دیاره که شتی وا نه ده کری و نه ده‌بی و بازگر مه جبوور ده بی داوایان لی بکات پشوویان له سه رخو بی و له نوبه دا راوه ستن و به پیی ئه و قه رارداده ی که «نه نووسراوه به لام ئیمزایان کردووه»، خو بده نه ده س پیچی زولفی سه ماکه (ئه وه ش به خاتری بازگر چون خوشی له «مار» نایه)!

بازگر له دریژه ی باسه که ی دا ده لی:

«... له ریزی هه لپه رینی به کومه ل دا هیچ که س بیگانه نیه، ناکوکی و نیوان ناخوشی له بیر ده‌چنه وه و بنیاده مه کان ده ستی یه کتر ده گرن...»

چه ند دیر دوای ئه وه، بازگر وه سفی من سه باره ت به هه لپه رکیی نوی وه کوو وه سفیکی عیرفانی و رومانتیک نیو ده با. ئه و ئیددیعایه خاتری بازگر؛ به لام ئایا ئه وه ی بازگر خوی له وه سفی هه لپه رکیی سوننه تی کوردی دا باسی ده کا، له عیرفان و رومانتیزم واتر نیویکی دیکه‌ی هه‌یه؟! ئه‌گه‌ر موشکیله‌ی «بیگانه بوون» و «ناکوکی» وا به ئاسانی چاره سه ر ده کری، بو بازگر له ئاگر تی به رده رانی مال و حالی خه لک له کوردستانی عیراق ــ واته جه لالی یه کان و بارزانیه کان ــ ده عوه ت به ده وریک هه لپه رکیی سوننه تی ناکا تا جه ماوه ری کریکار و زه‌حمه تکیشی کوردستان لانی که م له ده ست ئاگری شه ری مال ویرانکه ری ئه م دوو لایه نه هه ناسه یه کی راحه ت هه لکیشن! تو بلیی نه کری خه لکی ئه‌فغانستانیش به ده‌وریک هه‌لپه‌رکیی به کومه‌لی کوردی، له شه‌ری ناوخویی مردووه کانی تازه له گور هه ستاوی چاخه کانی ناوه راستی میژوو، رزگاریان بیت؟! هه لبه ت له وانه یه ناکوکی چینایه تی به هوی قوول بوونی، به هه لپه رکی چاره‌ی نه‌کری؛ به‌لام خو ئه‌گه‌ر ته‌نیا بتوانی ناکوکی قه‌ومی و خیله‌کی، له تاریکه سه‌لاتی شه‌ره قه‌ومی و خیله کی یه کانی دنیای ئه مرو دا، چاره بکا، دیسانیش خزمه تیکی زور گه وره یه و بو ئه وه ده بی تاجی زیر بخه نه سه ر هه لپه رکی یه ک که ئه وه نده شورشگیر و ئاشتی خولقینه ر بی!

هەواڵنامەی کتێب

بازگر بە تقدیس کردنی هە لپە رکیی سوننە تی کوردی، ئیعجازی وا بە هە لپە رکیی کوردی یە وە دە نووسینی، کە ئە گە ر ئینسان بیت و خوا نەخواستە قسەیەکی لە سەر بکا، خوی بە گوناهبار بزانی! بازگر ئە وە لە بیر خوی دە باتە وە کە ئە و کە سانە ی کە ناکوکی و دوژمنایە تیان لە گە ل یە ک هە بی، ناچنە دە ستی یە کە وە؛ مە گە ر ئە وە ی کە لە پیشە وە بریاریان دابی ئاشتی بکە ن. مە سە لە کە بە و ئاسانی یە یە!!

هەلپەرکیی کوردی چیيە؟!

بازگر لە سەرەتای نووسراوەکەی‌دا وا دەنوینی کە خوی نە لە هەلپەرکیی بە کومەل و نە لە هەلپەرکیی نوی (تاکە کە سی، ئازاد، دیسکو) بە بیگانە نازانی و هە ر دووکیان بو ئە و وە کوو یە ک بایەخیان هە یە. بازگر یا لە خوی دەگوری یا لە خوینەر؛ چون سەرتاسەری نووسراوەکەی ئیددیعانامەیەکە دژی هە لپە رکیی نوی. تە نانە ت ئە گە ر بە میکروسکوبیش بە نووسراوە کە ی بازگر دا بینە وە، یە ک ووشە ش کە بە قازانجی هە لپە رکیی نوی بی، نابیننە وە!

هە لپە رکیی کوردی چی یە؟ ئە گە ر لە ناسیونالیستیک کە ئینسانە کان بە پیی شوینی لە دایک بوونیان دە ناسینی و موری میللی و نە تە وایە تی دە کوتیتە نیو چاویان، ئە م پرسیارە ی بکە ی، فە وری قامک لە سە ر هە لپە رکیی بە کومە ل و سوننە تی کە ئیستا لە کوردستان باوە، دادە نی. ئیتر تو هە ر چی بلی کە خو ئە م هە لپە رکی یە لە لای یوونانی، تورک، عەرەب، فارس و ئافریقاییش بە ریتمی کەمیک جیاوازەوە هەیە و هەر بەو دەلیلە دەکری نیوی غەیری کوردیشی لی بنیی، ناچیتە گوی یە وە. ناسیونالیسم میللە ت دادە تاشی، ناسنامە و پیناسی تایبە تی بو دە خولقینی و لە خەلکی‌تر جیای دە کاتەوە. هەر بویەش هەلپەرکی‌یەکی تایبەتی (کە بە گشتی کون و سوننە تی یە) دە کا بە هی خوی. بە لام ئە و راستیە کە هە لپە رکیی سوننە تی یونانی و ئافریقایی و ئامریکایی زیاتر لە یە ک دە چن تا جیاواز بن، ئەوە نیشان‌دەدا کە میژووی ژیان و تکاملی ئینسان سەرەرای شوینی ژیان، زور لە یە ک نزیک بووە و ئە و سنوورە جوغرافیایی و فە رهە نگی یانە کە بورژوازی بە سە ر کومە لی ئینسانی دا سە پاندوونی، موعتە بە ر نین!

لە و لە حزە دا کە ئینسانیکی کوردزمان، توانی بچیتە مە یدان و بە هە وای هە لپە رکیی نوی، هە لپە رکیی تاکە کە سی، «تانگو»، «بووگ»، «تویست»، «لامبادا»، «رە یو»، «دیسکو» و هە ر جورە هە لپە رکی یە کی نویی تر برە قسی، دە کری هە ر وە کوو هە لپە رکیی سوننە تی و باو لە کوردستان، پیی بووتری «کوردی»! من هە ر وە کوو چون کامپیوتە ر و کارە با بە ئامریکایی نازانم، فروکە و دە زگای چاپ بە ئالمانی نازانم، بە لکوو بە دە سکە وتی کومە لگای ئینسانی دە زانم و بە و پە ری خوشحالی و رە زایە تە وە، سواری فروکە کە دە بم؛ کارە باکە هە لدە کە م؛ دە زگای چاپی ئوفسیتە کە دە خە مە گە ر و نووسراوە کە می پی چاپ دە کە م؛ کامپیوتە رە کە هە ل دە کە م و لە سە ر خە تی «ئینترنیت» دە س بە پیاسە دە کە م، هە ر بە م جورە ش سە مای «لامبادا» دە کە م و لانی کە م بە قە رای هە لپە رکیی سوننە تی، بە هە لپە رکیی «کوردیشی» دە زانم و لە ززە تی لی دە بە م؛ بی ئە وە ی داوای ناسنامە یان لی بکە م!!

مەزهەب و هەلپەرکی

بازگر لەوەی کە من لە رابیتە لە گەل پەرە نەگرتنی هەلپەرکیی نوی دا قامکم خستوەتە سەر مەزهەب و ناسیونالیسم، توورە بووە و دە لی:

«... ناسیونالیسم و مەزهەب قەبالەیەکی ئەوەندە رەشیان هەیە و بە جوریک نیوزراو و دژ بە ئینسانن کە ئە گە ر هەلپەرین لە کوردستان فشار خوین و روماتیسم بگری، دەکری بە حیسابی ئەو دوو درنجە یان بنووسی بی ئە وە ی کە س ئوخژنی بیتی...»

باشە، ئیستا جیگە ی خویە تی لە بازگر بپرسی کە هە لپە رکیی کوردی فشاری خوینی هە یە یا نا؟! من نە باسی فشاری

خوینم کردبوو، نه روماتیسم و نه ئیددیعای دوکتور بوون و مه لای شاره زای ئاوایی! من ووت بووم که هه لپه رکی و موسیقای کوردی له قور چه قیوه! له قور چه قین فه رقی زوره له گه ل روماتیسم و فشاری خوین. بازگر ووشه ی «له قور چه قین» یشی به دل نه بووه و له نووسراوه که ی دا به لینی دا بوو که له سه ر ئه م «له قور چه قینه» _ که به بروای من له خاله سه ره کی یه کانی باسه که ی من بوو _ قسه بکا. به لام به داخه وه هه ر وه کوو چون بازگر له بیری چووه له سه ر باقی خاله سه ره کی یه کانی نووسراوه قسه بکا، ئه وه شی له بیر چووه ته وه! بو ئه وه ی له خورا بازگر له سه ر ووشه یه ک، له خوم ناره حه ت نه که م، ده لیم که هه لپه رکی و موسیقای کوردی ساله ها یه له جیگای خوی راوه ستاوه و به ره و پیشه وه نه چووه! ئه م له جیگه ی خو چه قین و به ره و پیش نه چوونه ش، ده توانی زور هوی هه بن، که من پیم وایه مه زهه ب و ناسیونالیسم دوو هوی سه ره کی ئه و به ره و پیش نه چوونه ن!

بازگر جواب به م پرسیاره ناداته وه، به لام له هه لویسته که ی را به گشتی وا ده رده که وی که ئه و پیی وانیه هه لپه رکیی و موسیقای کوردی موشکیله یه ک یان نه خوشیه کیان هه بی. جاری له سه ر ناسیونالیسم نادویم، به لام بازگر به ته وس و ته عنه ی «دوکتوری دروزن» و «روماتیسم و فشاری خوینی هه لپه رکی» دژی ئیددیعاکه ی من راده وه ستی. من پیم وایه ئه گه ر روژیک هه لپه رکی له کوردستان دوچاری «روماتیسم» ببی، دوکتوریک که بلقاسم نه بی، ده بی ویرووسی مه زهه ب و ناسیونالیسمیش بو دیتنه وه ی هوی نه خوشی یه که له به رچاو بگری. مه زهه ب ته نیا باوه ر به خوا و پیغه مبه ر و به هه شت و جه هه ننه م نیه، به لکوو ئاسه واری له هه موو مه یدانه کانی ژیانی کومه لایه تی دا ده بنیری؛ هه ر وه کوو چون که ویرووس ده که ویته گیانی ئینسان، ته نیا به یه ک شوین رازی نابی به لکوو به ته واوی گیانی ئینسان دا خو بلاو ده کاته وه. مه زهه ب له زمان دا، له چونیه تی هه ستان و دانیشتن دا، له بارهینانی مندال دا، له ری و ره سمی ورد و درشت دا، له سیاسه ت دا، له سیکس دا... حوزووری هه یه و ته ئسیر داده نی. ده رجه ی ئه م حوزوور و ته ئسیره په یوه ندی هه یه به هیز و ده سه لاتی مه زهه ب له و به ربه ره کانی یه دایمه ی که له به ینی چینه کانی کومه ل دا له ئارا دایه.

راسته که ئه مرو مه زهه ب له کوردستان مه جبووره له ئاست هه لپه رکیی سوننه تی دا بیده نگ بی. ئه م بیده نگی یه ش به مه عنای ئه وه نیه که زور حه ز به و هه لپه رکی یه ده کا به لکوو ته نیا به هوی پاشه کشه پی کرانیکی میژوویی یه که ئیتر گیرانه دواوه ی زور زه حمه ته. به لام مه زهه ب له به رابه ر هه لپه رکیی نوی دا بی ده نگ نیه، به لکوو به ته واوی هیز و توانایه وه دژایه تی له گه ل ده کا! هو یه که شی زور روون و ساده یه: هه لپه رکیی نوی هه روا نایه ته مه یدان. ئه م هه لپه رکی یه، وه ختیک سه ر هه لدا، مه جبووره له گه ل به شیکی زور له نورم و قه رارداده کومه لایه تیه کان، به ره نگاری بکا. مه سه له ن ره قسی نوی له خوی دا ئازادی کچ له هه لبژاردنی یار، ئازادی له مال چوونه ده ر و ده س له مل کردنی کوری «بیگانه»، شه و و نیوه شه و گه رانه وه بو مال، به رابه ری مافی ژن و پیاو، ئازادی رابیته ی سیکسی به ر له زه ماوه ند کردن _ بی مه ترسی به رده باران کران _ کورت کردنی ده ستی باب و برا له سه ر کچی که به ته مه نی قانوونی گه یشتبی... هتد، دینیته ئاراوه. ئایا ئه مانه په یوه ندی یان به مه زهه به وه نیه؟! ئایا مه زهه ب بو به رگری کردن له م مافه کومه لایه تیانه، تا ئه و جیگایه ی بتوانی شیر و تیر ناکیشی؟! ته بیعی یه که ده یکا. مه زهه ب و ناسیونالیسم لیره دا له یه ک سه نگه ر دان و به نیوی خه بات دژی فه رهه نگی «بیگانه»، دژی فه رهه نگی «روژئاوا»، خه باتی دژی «ئیمپریالیستی»، خه بات دژی بی ئابروویی، بی ناموسی و بی ئه خلاقی، به رانبه ر به گورانگاری فه رهه نگی و کومه لایه تی و سه رهه لدانی دیارده ی نوی و پیشره و راده وه ستن.

بازگر بو به رپه رچ دانه وه ی قسه کانی من له یه ک دوو جی ئیشاره به وه ده کا که مه لای وولاتی هه لپه رکیی به کومه ل _ واته کوردستان _ هه ر نازانن ره قسی دیسکو چییه تا به ره نگاری بکه ن! ته بیعه ته ن مه عنایه کی تری ئه و ئیددیعایه ئه وه یه که نه ته نیا مه لاکان به لکوو باقی خه لکی کوردستانیش نازانن هه لپه رکیی نوی چییه! چون ئه گه ر باقی خه لک بیانزانیبایه، مه لاکانیش ده یانزانی و ئه و کات ته بیعه ته ن ئه وان بیده نگ نه ده بوون! بازگر لیره دا یا زور توند

رویشتووه، یان بە راستی لە تە جرە بە ی شە خسی خویە وە ــ واتە بی تە جرە بە یی خویە وە ــ روانیویە تە مە سە لە کە. نە کوردستان تە نیا لە کویرە دی پیک هاتووە و نە مە لاکانی کوردستانیش هە موویان لە گویی گا دا خە وتوون. کوردستان شاری وەکوو سنە و کرماشانیشی هەیە و دانیشتوانی کوردستان لە شار و شاروچکەکانی خویان دا حە بە سی ئە بە د نە بوون. زور بە ر لە وە ی حکومە تی ئیسلام لە ئیران دا مە یدانداری بکا، خە لک هە م هات و چویان دە کرد بو دە رە وە ی کوردستان و هەم باقی دنیا لە ریگای تلەفیزیونەوە دەبوو بە میوانی دانیشتوانی کوردستان! هە لبە ت لە کوردستان رادیوش هەبوو و تا ئەو جیگایەی من خەبەرم هەیە، نەخوشی گویی هەمەگیر لە کوردستان پەکی خەلکی نە خستبوو!

ئە م بوچوونە ش زور لە بوچوونی «نیسبی بوونی فە رهە نگ» دە چی کە پیی وایە وولاتانی «جیهانی سیهە م» فە رهە نگی دواکە وتووانە ی تایبە ت بە خویان هە یە و هە ر ئە وە ش دە بیتە هوی ئە وە کە ئە و دیاردە فە رهە نگی و کومە لایە تیانە کە لە «وولاتانی روژئاوا» دا هە یە، ئیمکانی سە رهە لدان و گە شە کردنیان لە «جیهانی سیهە م» دا نە بی! کاتی کە زیاتر لە بیست سال لە وە پیش شریتی گورانیە کانی عومە ر دزە یی لە کوردستان بلاو بووە وە، جە ماوە ریکی زور لە خە لکی کوردستان (نە سلی جوانی ئە و سە ردە مە) دە رگای دلیان بو ئاوالە کرد. بو؟! گورانیە کانی عومە ر دزە یی بە ریتم و بە ئاهە نگ، ریگە ی خویان لە ریگە ی گورانی سوننە تی و باو لە کوردستان جیا کردبووە وە. ئیتر بە گورانیە کانی عومە ر دزە یی نە دە کرا دە ستی هە لپە رکیی سوننە تی کوردی بگری. ئە و گورانی و ئاهە نگانە، هە وای نە وعیکی تر لە شادی و لە رە قس بوون، واتە رە قسی نوی.

رەقسی نوی و دیسکوش زور زووتر لە گورانیەکانی عومەردزەیی بوون بە ئاشنای لاوانی کوردستان. دیارە کە ئە م هە لپە رکی یە بە هوی تایبە تمە ندیە فە رهە نگی و کومە لایە تیە کانی یە وە، تە نیا توانی لە لای ئە و بە شە لە دانیشتوانی کوردستان سە رهە لدا، کە لە باری فە رهە نگی یە وە لە چاو فە رهە نگی حاکم لە کوردستان دا، ئازادتر و ئاوالە تر بوون و لانی کە م «رە گی غیرە تیان» باریک تر لە رە گی مە لاکان و فە رهە نگی حاکم بوو! بازگر لە وانە یە لە گە ل ئە و بە شە لە دانیشتوانی کوردستان رابیتە ی نە بووبی و سە یر نیە ئە گە ر هە ستی بە م دیاردە نوی یە نە کردبی.

هە ر وە کوو لە پیشتر دا ووتم، دانیشتوانی کوردستان (باسە کە ی من زیاتر لە سە ر کوردستانی ئیرانە، بە لام بە هە مان نیسبە ت دە توانی لە سە ر بە شە کانی تری کوردستانیش بی) لە گە ل بە شە کانی تری وولات پە یوە ندیان هە بوو و هە یە. بە ر لە هاتنە سە ر کاری حکومە تی ئیسلام لە ئیران دا، رە قسی نوی راستیە کی حاشا هە لنە گر و نسیبە تە ن بە ربلاو بوو لە باقی ئیراندا. بەو مەعنایە رەقسی نوی لە کوردستان و بو دانیشتوانی کوردستانیش (بە مەلا و دوژمنانی مە لاکانە وە) شتیکی نە ناسراو و بیگانە نە بوو. بە لام وە ک هە م من و هە م بازگر دەزانین، ئە م هە لپە رکی نوی یە (و موسیقای نوی) نەیتوانی و نەیتوانیوە لە کوردستان سەقامگیر بی. دوو مانیعی سە رە کی لە م بارە وە بە بروای من، یە کیان مە زهە ب و ئە وی تریان ناسیونالیزم بووە کە لە نووسراوە کە ی من دا قامکی لە سە ر دانراوە.

راستی یە کی تر هە یە کە پیویستە باسی بکری. هە رگیز لە میژووی کوردستان دا، (لانی کە م بە شی ئیران و عیراق) بە ئە ندازە ی ئە م دە سالە ی رابردوو، دانیشتوانی کوردستان ــ بە هوی پە نابە ربوونی کە س و کاریان لە وولاتانی روژئاوا ــ لە نزیکە وە لە گە ل روژئاوا و نورم و فە رهە نگ و دیاردە کومە لایە تیە کانی رووبە روو نە بوون. تە نانە ت ئە گە ر ئیددیعای بازگر سە بارە ت بە نە ناسراوبوونی هە لپە رکیی نوی لە کوردستان (تا دە سال لە مە و پیش) قە بوول بکە ین؛ ئە م ئیددیعایە دوای هات و چووی سالانە ی هە زاران کە س لە دایک و باوک و کە س و کاری پە نابە ران بو ئوروپا و ئامریکا، ئیتر شتیکی بیگانە نیە. ئیتر ««ساتە لایت»، «پارابول» و «ویدیو» و «سی ــدی» و میژووی رابردووش خاتری بازگر. ئە گە ر بازگر ئیستا لە کوردستان، لە هە ر فیلمیکی ویدیو کە لە کوردستانە وە بو دە رە وە ی وولات دی، یان لە هە ر گە رە کیکی شارەکانی کوردستان سەماگەی هەلپەرکیی نوی نابینی، هوی سەرەکیەکەی دیکتاتوری مەزهەب و ویرووسی ناسیونالیسمە، کە هە لپە رکیی سوننە تی و بە کومە لی کوردی یان کردووە تە نورم و ناسنامە و هە ر لاقیک کە بە هە وای

نوی بیته سه ما ده یپه رینن!

بیجگه له هه مووی ئه وانه، جیگه ی خویه تی بلیم که باسه که ی من ته نیا رووی له دانیشتوانی کوردستان نیه. ئه م باسه به هه مان ئه ندازه په نابه رانی له کوردستان را هاتوو، ده گریته به ر. بازگر بوچی ئه وه نابینی و خوی لی لاده دا؟! ئه گه ر بازگر به‌و جوره‌ی که ئیدیعا ده‌کا هه‌لپه‌رکیی نوی و موسیقای نوی‌ش به هی خوی ده زانی، بو ته نانه ت یه ک ووشه‌ش له دیفاع له‌م دیارده نوی‌یه به زاری دا نایه؟! بو فرمیسکیک بو بی ساحه‌ب بوون و «هه‌تیومانه‌وه»ی موسیقای نوی له کوردستان ناریژی؟! بو قسه له‌وه ناکا که چ شتیک بووه‌ته هوی ئه وه که له نیو گورانی بیژان و موسیقاکارانی کورد زمان، هه وای نوی، ریتمی نوی که له گه ل ئینسانی نویی کوتایی ئه م سه ده بیته وه، ده می درواوه؟! بو بازگر ووشه یه ک له بی لوتفی ریزی سه ماکارانی هه لپه رکیی سوننه تی له جه ژنه کان دا، سه باره ت به هه لپه رکیی نوی باس ناکا؟!

جوانترین ره‌سمی وولات!

جاران که باس له جوانترین ره‌سمی کوردستان ده‌کرا، عاده‌ت بوو که باسی میوانداری خه‌لکی کورد بکری. بازگر ره سمیکی تری به م کولیکسیونه وه زیاد کردووه، ئه ویش هه لپه رکیی سوننه تی یه! ده بی هه لپه رکیی سوننه تی چ شتیکی تایبه‌تی هه‌بی که ده‌یکا به جوانترین ره‌سمی وولات؟! هه‌ر وه‌کوو پیشتر باسم کرد، ئه‌م «جوانترین ره‌سمه»، میژوویه‌کی تایبه‌تی هه‌یه؛ ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌ل و مه‌رجیکی تایبه‌تی له ژیانی کومه لگای ئینسانه له سه رده میکی تایبه تی دا؛ «ئیمتیاز» ده دا به به شیک له ئه ندامانی کومه ل و به شیکی تر له ئه ندامانی کومه ل بی «ئیمتیاز» ده کا! وه‌سفی «جوانترین» وه‌ختیک به کار ده‌بردری که شتیکی جوانتر و نوی‌تر له ئارا دا نه بی. کاتیک که له به رانبه ر هه‌لپه‌رکیی سوننه‌تی‌دا، به سه‌دان جور هه‌لپه‌رکیی نوی وجوودی هه‌یه، ئیدیعای «جوانترین» که میک له سه ری زیاده!

بازگر دوای به پیروزکردن و پیشکه ش کردنی میدالی جوانترین ره سمی وولات به هه لپه رکیی سوننه تی، خه نجه ریک ده خاته ده ستی من و ده یکاته هات و هاوار که «کاکه» جوانترین ره سمی وولات وه به ر خه نجه ر ده دات. من باکم له شکاندنی بوت نیه! به لام راستیه که ی ئه وه یه که من خه نجه رم له هه لپه رکیی به کومه ل هه لنه کیشاوه و به ته ماش نیم ئه و کاره بکه م! ته نیا کاریک که من کردوومه نیشاندانی ئه و راستیه بووه که هه لپه رکیی به کومه ل، هه لپه رکیی سه‌رده‌میکی تایبه‌تی له ژیانی ئینسانه و ئینسانی ئه‌مرو نه ده‌توانی و نه ده بی رازی بی که هه روا له رابردوودا بمینیته وه. ئه گه ر که سیک خه نجه ری له هه لپه رکیی سوننه تی راست کردبیته وه، نه ک من به لکوو به ره و پیش چوونی ره وره وه ی میژوویه.

ئیشاره‌یه‌کی کورت به ناسیونالیسم

بازگر ده نووسی که من له ناسیونالیسم نه گه یشتووم و به توند و تیژی هه لده کاته سه ر ناسیونالیسته کانی حکومه تی هه ریم. به داخه وه بازگر لیره ش دا خالی نه پیکاوه! هه رچه ن نه مده ویست ده رگای باسیکی تر له گه ل بازگر بکه مه وه؛ به‌لام مه‌جبوورم ئیشاره‌یه‌ک به‌و به‌شه بکه‌م. «ناسیونالیسم» به‌و جوره‌ی بازگر باسی ده کا، به رنامه ی حیزبیکی سیاسی نیه به‌لکوو جوولانه‌وه‌یه‌کی کومه‌لایه‌تی‌یه که به شیوه‌ی جوراوجور و له ژیر خالی جوراوجوردا خوی له به‌رنامه‌ی سیاسی و کرداری روژانه‌ی حیزبه‌کان‌دا نیشان ده‌دا. ناسیونالیسم وه‌ک جوولانه‌وه‌یه‌کی کومه‌لایه‌تی، جوولانه وه یه کی بورژوایی یه و له سه رده می سه رهه لدانی بورژوازی دا، به و ئه ندازه ی که دوژمنی سیستمی فئودالی بووه، پیشره‌و بووه! ناسیونالیسم (هه‌مدیسان وه‌کوو جوولانه‌وه‌یه‌کی کومه‌لایه‌تی) لانی که م له سه ره تای سه ده ی بیسته م

به ولاوه ، نه پیشره و بووه و نه شورشگیر؛ ئه ویش به هوی ئه وه ی که ئیتر نه ته نیا کیشه یه کی ئه وتوی له گه ل دیارده بوگه ن و گه نده له کانی پیش سه رمایه داری نیه، به لکوو له زیندوو کردنه وه ی ره وابیتی عه شیره یی و پاراستنی زور رواله تی کون و دژی ئینسانیش خو ناپاریزی. ئه وه ی که بازگر هیزه ناسیونالیسته کانی هه ریمی کوردستان، به شاهید ده گری بو به رپه رچ دانه وه ی قسه کانی من، له راستی دا له رووی بازگر خوی دا ده وه ستی!

بازگر ده لی که هیزه ناسیونالیسته کانی کوردستان نه ته نیا له رووی بورژوازی «بیگانه» دا ، رانه وه ستاوه ن، به لکو بوونه دارده ستی هیزه کانی داگیرکه ری کوردستان. ئه م قسه یه زیاتر له گله یی له ناسیونالیسته کان ده چی که بوچی سه ر به بورژوازی «بیگانه» ن! کیشه ی ناسیونالیسم له گه ل بورژوازی «بیگانه» له سه ر ده سه لاتی سیاسی و ئابوری یه. تا ئه و جیگه یه ی ده گه ریته وه سه ر بورژوازی به گشتی و حیزبه ناسیونالیسته کانیه وه، ئه م کیشه یه قه رار نه بووه شه ری مان و نه مان بی! هیزه ناسیونالیسته کانی کوردستانی عیراق کیشه یان له گه ل رژیمی به عس له سه ر به شداری له ده سه لاتی سیاسی ناوچه که دایه. بو ئه وان گه یشتن یا به شدار بوون له و ده سه لاته دا ئامانجی سه ره کی‌یه و زور ته بیعی یه که بو گه یشتن به و ئامانجه روو بکه نه ئیران، ئامریکا، سوریه، تورکیه، ئیسرائیل و به پیی ئه و به شه له ده سه لات که پیشکه شیان بکری ته نانه ت روو بکه نه وه جه للاده سه ره کیه که (مه سه له ن سه ددام) بو رامالینی هیزی «خومالی» ره قیب؛ هه ر وه کوو چون جه لالی و بارزانی‌یه کان جار به دوای جار کردوویانه!! ناکا بازگر له وه دا که جوولانه وه ی ناسیونالیستی له زاتی خوی دا «خوفروشه»)، شکی بووبی که وه زعی ئه مروی بورژوازی و جوولانه وه ی ناسیونالیستی کورد ده خاته وه بیری من!

***

نووسراوه که ی بازگر زور شتی تیدایه که ئه گه ر بمهه وی له م نووسراوه دا جوابی بده مه وه، دوو هینده ی تر جیگا ده گری. وینه یه ک که بازگر سه باره ت به هه لپه رکیی نوی کیشاوه یه ته وه، وینه یه کی به رئاوه ژوو و ناسادقه. ئه وه ی که بازگر له رابیته له گه ل موسیقای نوی له روژئاوا دا باسی ده کا سه د هینده نادروست‌تر و دوواکه وتووانه تره. که سیک که له روانگه یه کی زانستی و میژوویی‌یه وه سه یری کومه لگا و دیارده کانی بکا، ده زانی که «جه زم» بوونی لاوان له کونسیرته کانی گورانی بیژانی «روژئاوا» دا، له خوی دا هیچ په یوه ندیه کی به باش یا خراپ بوونی هه لپه رکی و موسیقای نوی نیه. ئه م ئیشاره یه ته نیا به کاری ئه وه دی که موسیقا و هه لپه رکیی سوننه تی پی تقدیس بکری و خه لک له «دیو و درنجی» هه لپه رکی و موسیقای نوی بترسینی!!

***

نازم حیکمەت

(١٩٠٢-١٩٦٣)

یوسف رە سولی

هونە ر و ئە دە ب بە شیکە لە فە رهە نگی ئینسان و ئامرازیکە بو دە ربرینی ویست و هە ست. هە ر چینیکی کومە لایە تی بو سە قامگیر کردنی دە سە لاتی خوی پیویستی بە هونە ر و ئە دە ب هە یە. بە لام ئایا دە کری هەر چە شنە جولانە وە یە کی ئە دە بی و هونە ری، ناوی ئە دە ب و هونە ری لی بنری و وە کوو تروسکە ی هیوا ، رزگاریدە ر و دەربری ویستی کومە لگای ئینسانی بیتە ئە ژمار؟ بیگومان نا. دە م و دە زگای بە ربلاوی پر و پاگە ندە ی بورژوازی، سامناک ترین و بی حورمە ت ترین کردە وە و پیلانە کانی بە ناوی هونە ر بە سە ر کومە لگای ئینسانی دا دە قە بلینی و بە تە واوی هیز و تواناشە وە خە ریکی لە ناو بردن و پاک کردنە وە ی شوینە واری ئە دە ب و هونە ری کریکاری و کوشت و بری هونە رمە ندان، شاعیران و نووسە رانی چینی بە ش مە ینە ت و کریکارە.

ئەم حەول و تەقەلایەی بورژوازی، شتیکی تازە نیە و لە گەل بورژوازی خوی لە دایک بووە. بورژوازی بە تەواوی هیزی یە وە خە ریکی رە د کردنە وە ی ئە دە ب و هونە ری ئینسانی زە حمە تکیش و کریکارە و گە ندە ل ترین شتی ئایینی و ئاسمانی بە ناوی هونە ر و ئە دە ب بە خە لک دە قە بلینی. بە لام ئایا قە ت ئە م پرسیارە کراوە کە بورژوازی و ئە دە ب و هونە رە کە ی تا چ رادە یە ک لە م هە لویست و تە قە لا شومە یان دا سە رکە وتوون.

سە دە ی بیست و یە کە م نزیکە و بە ندیخانە کان پرن لە هونە رمە دان و ئە دیبان و هە لسوراوانی پیشرە و و کومونیست و تیکوشەرانی ریگای ئازادی ئینسان لە چەنگ چەوسانەوە و هەژاری. سەدەی بیست و یەکەم نزیکە و بازاری دە هول دانی مە رگی کومونیسم و نە مانی چینی کریکار و ئە دە بی کریکاری گە رمە. و ئە مە خوی نیشاندە ری مە ترسی بورژوازی یە لە چینی کریکار و ئە دە ب و هونە ر و هە لسوراوە کانی.

سە رە رای هە را و هوریای بورژوازی جیهانی، بزوتنە وە ی کریکاری و هونە ر و ئە دە بی کریکاری نە ک نە مردوون، بگرە لە گە شە یە کی بە رفراوانی دووبارە دان و تا ئە و روژە ی جیاوازی چینایە تی و بی حورمە تی بە ئینسان هە یە، تا دارا و نە دار هە بی، ئە دە ب و هونە ری کریکاریش هە ر دە بی و رە چە دە شکینی بو گە یشتن بە دونیایی ئازاد و ئینسانی.

میژوی ئەدەب و هونەری کریکاری لە هەمان حالدا کە پیشرەو و رەچەشکین و ئاشکراکەری چەوساندنەوەی بە ش مە ینە تان و چینی کریکار بوو، لە هە مان کاتدا گە لی روداوی دل تە زین و ریگای ناهە مواری ئە زمون کردووە. گیران و کوژرانی نووسە ران و شاعیران و هو نە رمە ندانی خوشە ویستی بە ش مە ینە تان، یە کیک لە م کوستە گە و رانە یە کە ئە دە ب و هونە ری کریکاری ئە زموونی کردوە.

یەکیک لەو روداوانەی کە چینی کریکار و بەش مەینەتانی تورکیا و دونیا ئەزموونیان کرد، گیران و بی حورمە تی کران بە شاعیر و دراما نووسی کومونیست « نازم حیکمە ت» بوو. گیرانی نازم حیکمە ت و بە رە نگاری ئە و لە بە رابە ر دە سە لاتدارانی تورکیا دا، پشتیوانی خە لک، کریکاران و سازمان و ریکخراوە کانی دە رە وی ولات لە «نازم حیکمەت» بو ئازاد کردنی، ئەزمونیکی تال بوو بو بورژوازی و سەرکەوتنیک بو چینی کریکاری تورکیا لە م بە شە لە خە باتی دا.

نازم حیکمەت سالی ١٩٠٢ لە شاری «سالونیکی»، لە بنەمالەیەکی دارا لە دایک بوو و مەدرکی نیزامی لە «هیبلیادە» وەرگرت. هاوکات لە گەل تەواوکردنی خویندن لە سالی ١٩١٨ دا، هەوەلین بە رهە می ئە دە بی خوی کە بریتی بوو لە کومەلە شیعریک چاپ و بلاو کردەوە. سالی ١٩٢٠ ئیستانبولی بە جیهیشت و ریگای «مسکو»ی

هەواڵنامەی کتێب

گرتەبەر. لە مسکو خەریکی فیربوونی زمانی فەرانسی و خویندنی فیزیک و شیمی بوو و دوای چوارسال خویندن لە مسکو گە رایە وە بو تورکیا.

سەرەرای ئەوەی کە «حیکمەت» لە بنەمالەیەکی ئاریستوکرات دا چاوی بە دونیا پشکوت، بە لام زور زوو پشتی لە روانگەی کونی بنەمالە و عەشیرەکەی کرد؛ لییان راسا و رووی کردە کریکاران و خەلکی زحمە تکیش. رادیکالیزمی «نازم حیکمەت» قولتر، بە هیزتر و پر مەترسی تر لەوە بوو کە «ئاتاتورک» چاوپوشی لی بکا. هە ر بە م بونە وە ش چەندین جار کەوتە بەندیخانە. سالی ١٩٣٨ بە جورمی تەبلیغی کومونیسم لە ناو ئە رتە شی تورکیا دا، لە لایە ن دادگای نیزامییە وە بە ٣٨ سال زیندان مە حکوم کرا. پاش ماوە یە ک حوکمی زیندانە کە ی داشکا و بوو بە بیست و پینج سال و چوار مانگ و سەرەجەم ١٦ سال لە زینداندا بوو. کاتیک کە لە سالی ١٩٥١ دا لە بە ندیخانە ئازاد کرا، بەلینی دا کە تورکیا بە جی بیلی و قەت رووی تی نەکاتەوە. «نازم حیکمەت» روژی ٣ی مانگی ژولای ١٩٦٣ لە مسکو بو هە میشە چاوی ویک نان و دنیایە کی خە مبار کرد.

«نازم حیکمە ت» وە ک گە ورە ترین شاعیری تورکیا دیتە ئە ژمار. بە هوی وە رگیرانە وە ی شیعرە کانی بە چە ندین زمانی زیندووی دونیا و بە تایبە ت ئینگلیزی و فە رانسی زور زوو ناسرا و لە گشت دنیا نیوی کە وتە سە ر زمان و لە ردە ی «لورکا» و «پابلو نیرودا» نیوی بردرا. هە ر وە ک پابلو و لورکا، «حیکمە ت» یش لە سە ر ئە م راستی یە ساغ و سوور بوو کە تە نیا ریگای ئازادی چینی کریکار بە شە ریە ت بە گشتی تە نیا دامە زراندنی دونیایە کی ئازاد و سوسیالیستی یە.

هەواڵنامەی کتێب

سە بارە ت بە درو و دە ستە کانی ئیوە

دنیا
نە ک لە سە ر شاخی گا
بە لکو لە سە ر دە ستە کانی ئیوە یە کە راوە ستاوە.
ئینسانە کان، یارە کانم!
کاتی ئیوە برسیتانە و
گیانتان هاوار دە کا بو نان،
درو دە کە نە میشکتانە وە؛
بە ر لە وە ی
بو تاقە جاریک
سفرە یە کی رازاوە و گە ش
بە خوتانە وە ببینن
ئە م دنیایە بە جی دیلن!

***

له گه‌ل ژيار (١)

ريبوار

شيعرى «له گه ل ژيار» كه ليره دا پيشكه شتان ده كرى، به دواى ديتنى ووت و ويژيک له گه ل ژيار كه له ته لويزيونه وه بلاو كرايه وه، نووسراوه . «ژيار سينكارى» كورى ١٨ ساله ى بنه ماله ى په نابه رى «سينكارى»يه كه سالى ٩٠ له توركيه وه هاتن بو سويد، به لام خويان وه كو كوردى عيراقى ناساندبوو و ئيجازه‌ى ئيقامه تيشيان وه رگرتبو. كاتيک دواتر ده ركه وت كه كوردى توركيه ن ئيجازه ى ئيقامه كه يان له غو كرايه وه و سه ره‌راى ناره زايى گشتى له سويد و له شارى «ئوسه له»، كه سينكاريه كان له وى ده ژيان، ده وله تى سويد پوليسى به ردايه گيانيان. پوليسى سويد، كه به رانبه ر به هيرشى راسيسته كان هينده نه رم و نه جيبه، به سه گه كانيانه وه به ربوونه گيانى ژن و مندالى ئه و دوو ماله و ده ستيان به هه ركه سيان گه يشت كيشيان كرد و برديان. ده ستيان به هيچكام له دوو بابه كه نه گه يشت، «ژيار» يش له ده ستيان هه لات و تا مانگى نوامبرى ئه مسال كه دووباره ئيجازه ى ئيقامه ى پى درايه وه، به نهينى ده ژيا.

ناره زايى سه باره ت به م رسوايى يه ئيستاش به رده وامه. له لايه كه وه خه لكى تووره، داواى هينانه وه ى مناله كان و ژنه كان له توركيه ده كه ن و رياكارى ده وله تى سويد مه حكووم ده كه ن؛ له لايه كه وه ده وله تى سويد، جارى خه ريكى ته مى كردنى ئه و لاوانه يه كه ئه و روژه تفيان له پوليس كرد و له به رانبه ريان راوه ستان!

ئه م شيعره هه نديک له قسه كانى ژياره كه ئه و به سه رهاته ده گيريته وه.

له گه ل ژيار

په ژاره پيلوى چاوانى قورس كردبوو
قورسايى قسه ش ليى ببوه ليوه له رى
مه گه ر جارجار
دوو ووشه و چاو هه لبرينيک:

_ هاتن...
... وه ک وه حش!
_ ده ى، ده ى؛ دوايى؟
_ ... وه حش و ده عبا چى يه؟... هاتن...
هه ر وه ک خويان...
وه كوو... سه گى پوليس هاتن
زار به جنيو:
" هه لى پيچن
ده يالله توركه پيسه كان!"
_ هه روا ؟!
_ هه روا... ئاگات له چى يه؟! واتريش!

... که دایکم دی ره نگ بزرکاو،
... هه موو دنیام له پیش چاوان هه لبزرکا...
... مردوو ئاسا... وه ک خوله میش!
... که خه لکه که م دی هه لگیرساو...
ئه م لا ره ش، ئه و لا سپی بوو...
له پیش چاوم...

ـ ... چووی... ده رباز بووی...!
ـ ...نه چووم ...
...راخوشام ...
خوم نه بووم ...
... وه ک چون ...
ته وژمی شه پولیک
بازدا به سه ر به له میک دا و
که سیک راکیشی به ره و خوار... (١)
ـ ئیستا خوت به چی ده زانی؟
ـ ... ببوره؛ چی؟
ـ چیت؟ مه به ستم ... که سایه تیت...؟
ـ .... من ... خو... نیم ... هه م؟

١ـ گارسیا لورکا.

***

هەواڵنامەی کتێب

ئیلغابوونەوە

ریباز مه حمود

به نیازم له به ربه یانه غوربه تگرتووه کانی خومه وه
خه ریکی پاک کردنه وه ی
شوین پیلاوه ره ش و قوراوی یه کان بم
ئاخر ده میکه،
عیشقم به دیار خاموشی دلمه وه
بستی ریشی حوزنی هیشتوته وه.
ده میکه له وه رزی بی مروه تیدا
هه ر سه رابه و... مست به مست تینویتیم ده خواته وه.
ده میکه سه رنج ئه ده م
ئاخو مه ینه ت، که ی ده گاته
دوا دیری رومانی حه وسه له ی؟
له کاتیکا ته مه ن راکه راکیه تی و
ئه و دانیشتووه و به جیم ناهیلی..
ئاخر ده میکه
هه ر ساتیکم له سه ر ده کریته وه
کوریکی دوزه خی_گورانی به گورانیم لی ده سینی
له سه ر ئیقاعی نیله نیلی ئاگر
شعورم له ئاره قه یا ده رژیننه گویچکه ی فه نابوونه وه.
له گه رانه وه شدا ،
شه و بین ده نی به ته رایی گیان و هه ر دوو چاومه وه.
ئاخر ده میکه
به بی ده نگیما ده رون و
له ته نیشت سه مای به دیئانه ی نانه وه
که مینه به ربه ری یه کان
میلی ته مه لی خویانم لی ده هیننه وه و
سکم پرده که ن له ده سریژه حه سره تی برسیتی.

هەوالنامەی کتێب

ده میکه ده زانم
ده رگای هه موو ساته کان
بون هالاوی ژه نگ و.... وه یشومه ی نامویی و
بیابانه خه ته رناکه کان وا له و دیویه وه.
هه ر بویه ش ئه وه تا،
له جیاتی ئه وه ی هه ر وابیمه وه و
شه و بین بنی به ته رایی گیان و هه ر دوو چاومه وه
که ژوره که م یه ک چوارچیوه ی داخراوی ئازاره و
من هه میشه تیایدا له وحه ی برینیکی ئالم.
له ئاپورای ره شی په نگ خواردووما
چه پکی ته لیسمی تووره بوون
خوی کردوته ناونیشان و
ئیستا چرایه کی دره خشانه
به ده ستی یاخی بوونمه وه..
به ره و ئه وی ی...
عیشق پر به ژیان بتریقیته وه
له نیو چیمه نی ره هابوونی،
ئه و دیو ئیلغا بوونه وه ی ده رگاکان

***

هەواڵنامەی کتێب

مەزادی خوێن

محه مه د که ساس

چیتان پی بلیم.. هاوری یان

جگه له وه ی

گه رووی ره شی بورژوازی

له م که ونه دا

به ئاره قه ی ره نجی ئیمه

به پارووی ده م

منالانی ره ش ورووت و پیخاوسی

چینی ئیمه ده ئاخنری؛

جگه له وه ی پیتان بلیم

کوشکی زه ردی

قات له سه ر قاتی سه رمایه

وه کو ره نگی ده م وچاویان

له په راسووی ئیسکی من و

کاسه ی سه ری هاوریکه م و

ئه م مروقه هه لچنراوه..

وورگی زل و

دوواهه مین ته نزی ماشین و

قاسه ی به دولار سیخناخ و

لووتی به رزی له ئاسمانی حه وته مینیان

به مه زادی خوینی گه شی من و تویه

راوه ستاوه...!!

ئه ی هاوریکه م

***

هەواڵنامەی کتێب

جوکەر

محه مه د که ساس

ئه مروکه شه هیدیک پی ی ووتم :

سبه ینی... سه حه ری

وه ره سه ر گوره که م

تازه ترین دوو ووینه ی

هه ر دوو کورپه که م... بیرنه که ی

بزانم له سایه ی ره نگه کان

بزر بوون یا وه خود گه وره بوون...؟

یان بوونه خوراکی ئه ژدیهای برسیه تی

یان بوونه قوربانی ئه نجامی راپه رین..

ساتی شه ر.. ساتی تر پیکه نین

ساتیکیش ده ست گوشین..!!

***

هەواڵنامەی کتێب

کولووچه

جه وهیل ١٨٧٩_١٩١٥

ریبوار کردوویه به کوردی

مه لای ریش دریژ_ ریش دریژ

شه و بی، روژ بی

له کونه کانیان دینه ده ر و

شه ویلگه یان ماندوو ده که ن

له باسی حه لال و حه رام؛

گوایه چاک و خراپت لی روون که نه وه!

به لام کاتیک پرسیار ئه که ی:

«ئه ی چی بخوم؟»

به زمانی لووس

"برام"، "برام"

شیر و ریویت بو دیننه وه:

"_هه میشه و دایم خواردنی خوشت ده بی

له به هه شتی شکوداری ئاسمانه کان .

هه لفره، به ره و ئاسمان!

ئیستا کارکه و

عیباده ت که؛

له نیو خاک و خول دا بژی

کاتیک هه لفریت بو ئاسمان

نان و کولووچه ت پی ده ده ن.»

باوه ر ناکه ی؟

***

له زمانی هاو زمانیکه‌وه

حه مه عه لی حه سه ن

ئه م کراسه باوی نه ما
نه ره نگه که ی
نه شیوازی دورینه که ی،
نه ئه وه شی له به ریا بوو... نه به رهه م هین.

ئه و قسانه هه مووی پووچن
که له وه رزی هه لوه رینی به ری ره نجا
بو هاوخوینی ی کلکی ته ور و
قه دی شوره بی یه ک، ئه کرین.

یاخود گه مژه ن... یا خوپه رست
ئه و ده مانه ی
بو ته بایی مه ل و قه فه س،
که له پچه و ده ست،
درک و خوشه ویستی، ئه دوین.

چنگی سوور و
ده ستی منیکی ره نجه رو..
هیوایه کی گه رم و ناسک، ره نگی ئاسو..
له گه ل یاسای مانه وه دا، زام و درو..
چه ته و نیچیری جه نگه لستانی ئه مرو..
چونی ئه کری
له گه ل یه ک دا ده ست له مل نین..؟؟

بویه ئه لیم
ئه و قسانه هه مووی پووچن

هەواڵنامەی کتێب

که له وه رزی هه لوه رینی به ری ره نجا

بو هاوخوینی ی کلکی ته ور و

قه دی شوره بی یه ک، ئه کرین.

❊❊❊

هەواڵنامەی کتێب

دوا ناونیشان

ئاسو

بو ئەو تفەنگانەی:
لە بیدەنگیاندا، گورانیەکانی باوکمیان کوشت
لە دەنگ هەلبرینیاندا
ناونیشانیکی تریان پیدا.

باوکم؛
خشت بری هە موو کووره کانی شار بوو.
ریی قلیاسان،
زیخ و چە وی کە ناری چە م
تە نانە ت، لە شکری میشوولە کانی «ئالیشە» ش
دە یناسن.
باوکم، لە ناو پیاوە کانی شاردا بی ناوە
گە رچی لە مە لە فە کانی
دائیرە ی نفوس دا، ناوی هە یە.
بە لام شوینی پە نجە کانی
بە دیکوری تاقە کان و
پە نجە رە ی چە ندین مالانی شارە وە یە،
ئە و مالانە ی باوکم ناونیشانی پی بە خشین.
ـ « چاوە ریتم؛ لە نزیکی ئە و مالە دا
کە دیکوری تارمە کە یان، خشتی سوورە.»
ئە و مالانە ی تیایدا باوکم کریچی بوو،
بی باخچە بوون.
لە کاتیک دا،
ئە و بە بی گول و ریحانە
نە ی دە کرد ساتیک هە ل بکا.
ئە یزانی، گە ر ئاوینە دە ستی تیشکی هە تاو نە گری و

هەواڵنامەی کتێب

نه یگه ینیته کونجی ژوور؛
ئه و خوره تاوه ناچاره تا ئیواره
له و دیو دیواری حه وشه وه چاوه روان بی.
بویه ش شه وان به ر له نووستن
نه کا دیوار، له نه بوونی سه وزایی دا
سپیایی چاوانیان دابی
به گورانی تاقگه یه ک و
ده شتیکی پر له گولاله و
په لکه ره نگینه ی به هاری، ده هینایه ناو کونجی مال.
باوکم چه ندین ناوی هه یه.
به قه د ناوی ئه و کارانه ی سه رده مانیک
هاوریی ئه وبوون
ئه گه ر کاری تازه تریش، له شاردا خوی بناسینی
ئه و کات مالمان، ناونیشانیکی تازه تر،
دیسان بوخوی هه ل ده بژیری.
به لام نا، وا دوا کاری ئه و
بووه ناوی دووه می و
ئه دره سی نویی باوکم:
پیره میرده گوله به روژه فروشه که ی نزیک گاوران.
ئه م پیره میرده، له ماله یه ک هوده که یا
خه ونی ورد و
خه ونی گه وره تر له خه ونی ژووره تاقانه که ی هه یه.
خه ونیک؛ سنووری ده رگای حه وشه ده به زینی و
له سه ر شوسته که ی به ر ده رگا
یه ک یه کی کولان و
شه قامی گه ره کیش ده بینی و
دوا تر شار و زور جیگای تر...
ئه و خه ونانه زور دوور نه بوون.
ته نهاش نه بوون.
به لام ده ستریژ

هەواڵنامەی کتێب

تا ن و پوی خه ونه کانی ده ئالوزکاند.
درزی په نجه ره کانی زیاتر ده کرد.
«ئایه ته ل کورسی»ش ده هات و
به رماله که ی پی راده خست.
ـ روله، خوا به جوانی خوتان له گه ل کات.
ـ روله، خاوه نی چه که کانتان کویر بی.
به لام خوا، له زمانی ئایه ته کانی جوانی نه ده گه یی.
بویه ش باوکم؛
له ته عزیه کان دا بی ده نگ داده نیشت.
بی ده نگ ده گریا.
له هه مووی سه یرتر، دیواره کان له به ر نه بوونی هه تاو و
سه فه ر کردنی گورانیه کانی باوکم
زه ردتر ده بوون.

هەوالنامەی کتێب

***

چه ند وه خته، به دوا ئه دره سی ئه ودا
هه ر نامه ده نووسم.
رسته کان، به ته نها، دوا داوام هه ل ده گرن.
ـ بابه گیان، یه ک گورانیم بو رزگارکه.
ئه زانم روژیک دیت
گورانی و
هه نگاوی و
ژووره که ی، ده بنه هه والیکی کورتی
قسه ی ژنانی به ر ده رگا و
پیاوانی به ر دوکان،
نامه شم دیته وه بی ئاواز.

***

ئیستا ماله که ی،
ناونیشانی که سیکی که ی گرتوته خو.
سندووقی بوراقه که ی، ده ستیکی تر.
دوا نامه شی، ناونیشانیکی تازه تر:

«ـ ئه گه ر کاغه زت بو ناردم، به م ئه دره سه ره وانه ی که:

شاری سنه

خیابانی فرح

به ده ستی؛ پیره میرده چایچیه که.

به لام خه یالی گورانی، له سه ر ده رکه.»

***

هەواڵنامەی کتێب

له هیچ شوینی نامینمه‌وه

گوننار کییه ری

وه رگیران له سویدی یه وه: شنه عبدالله

«له هیچ شوینی نامینمه‌وه»، ته‌واوکه‌ری سه‌ربه‌خوی رومانی (تو نابی به هیچ)ه. پاله‌وانی رومانه‌که «لاش»یه‌کیک له کریکارانی داربرینی «تورنیدالن»ه کاتی که خه‌لک به ژماره‌ی بی شمار له سالانی ۴۰ و ۵۰ کان، به شوین کاردا کوچیان ده‌کرد. نووسه‌ر «گوننار کییه‌ری» باسی ئه‌وه ده‌کات که‌چی روو ده‌دات کاتی مروف له ریشه هه‌لده‌که‌ندری و له شوینیکی تازه، به جه‌ویکی جیاواز و زمانیکی جیاواز، جی‌نشین ده‌کری.

له شه ویکی یه ک شه ممه ی زستانیکی کوتایی بیسته کان دا، له کاتی سه ما کردن دا چاویان به یه کتر که وت و عاشقی یه کتری بوون. ئه و کاته باوکم له یه کیک له دارستانه کانی نزیک دییه که ی ئه وانه وه کاری ده کرد.

هه ر به دوای ئه‌وه‌دا زه ماوه ندیان کرد و دوو منالیان یه‌ک به‌دوای یه‌ک دا بوو. ئه و ژووره ی که تیایدا ده ژیاین هی مالی باپیره م بوو، که ته نها یه ک په نجه ره ی تیادا بوو ئه ویش رووی له ژوورو بوو. له روژه سارده‌کانی زستان‌دا به‌رده‌وام دارمان ئه‌سووتاند. تینی گه‌رمای ئاگره‌که هه‌وای ساردی ژووره‌که‌ی به‌ره‌و دیواره‌کان راده‌مالی، به‌لام تووانای نه‌بوو زه‌وی‌یه‌که که وه‌ک سه هول سارد بوو، گه رم بکات.

مناله‌کانیش ئه‌بوایه شوینیکیان هه‌بی بو ئه‌وه‌ی که خویان فیری گاگولکی و رویشتن بکه ن، چونکه نه ده کرا به رده وام له پشت ته ختی خه وه که دا بیانهیلیته وه. له به ر ئه وه دایکم چه ند بیجامه یه کی به سه ر یه‌ک‌دا له‌به‌ر ئه‌کردن و هه‌ولی ئه‌دا که له سه‌ر فه‌رشه‌که‌ی ناوه‌راستی ژووره‌که‌دا بیانهیلیته‌وه.

هه رچه نده به هوی ئه وه وه کاری جل و به رگ شتنی دایکم زور ده بوو، به تایبه ت پانتولی منداله کان، به لام دایکم گویی پی نه ده دا؛ چوونکه نه ی ده ویست وه ک له ناو زوریک له خیزانه مندال داره کان دا باو بوو منداله‌کان به بی پانتول به‌ره‌لا بکاته سه‌ر زه‌وی‌یه سارد و سره‌که. هه لبه ته زوریک له و دایکانه ناچار بوون وا بکه‌ن. له زستان‌دا بیره‌کان ووشک ده‌بوون و ئه‌مانیش ناچار بوون که له مه‌نجه‌لی گه‌وره‌ی ناو حه‌وشه‌که‌دا به‌فر بتووینن‌ه‌وه یان له جوگه یان له رووباره که، ته نانه ت بو مانگاکانیش، ئاو بهینن.

پیاوەکان بە هەفتە و بە مانگ لە دارستانەکان دا خەریکی داربرین بوون؛ و زور جار بە دریژایی زستان زیاتر لە یە ک دوو جار نە دە گە رانە وە مال.

تە واوی ئە رکی مال لە سە ر شانی ئافرە تە کان بوو؛ هە ر لە دار برینە وە تا ئاگرکردنە وە، کاروباری ناو مال، ئاژە ل بە خیوکردن و زور شتی تر، بە شیوە یە ک کە فریای هە موو ئە م کارانە نە دە کەوتن. هە ر لە بە ر ئەوە بوو کە مندالەکانیان بەگیانی لە سەرمادا سوور هەلگەراو، لە سە ر ئەو زەوی یە سە هولینە یاریان دە کرد.

لە مالە کان دا زور ئاسایی بوو کە پیاوە کان، تە نانە ت ئە وانە ش کە بو سە ردان دە هاتن، تە نباکوکە ی snus ژیر لیویان فری دەدایە سەر زەوی یەکە و دوایی مندالەکان بە ناو ئەو پەلە قاوەی یانەدا دە خولانە وە و یاریان دە کرد.

تەنها هەواکیشی ژوورەکە، دووکەلکیشی زوپاکە بوو. کیشمەکیشمی نیوان هەوای سارد و گەرمی ناومال، دە بوو بە هوی دروست کردنی شی. هە وای ساردی پە نگ خواردووی سە ر دیوارە کانی ژوورە کە، کە رووی دە کرد. هە ر یە کە م زستان، کراسی بووکینی بە بزمارە وە هە لواسراوی دایکم لە ژوورە کە دا کە رووی هە لهینابوو.

پاش ئەوەی کەدوو زستانمان بەسەر برد، لەو مالە گوواستمانەوە بو خانوویە کی تازە. خانوە تازە کە چیشتخانە یە کی گە وە رە ی هە بوو بە تە ندوور و زوپای دارە وە. خانوە کە دوو ژووری دانیشتنی بوو کە هەر یەکەی کوورەیەکی ئاگری تیدا بوو. یەکیک لە ژوورەکان ژووری نووستنی دایک و باوک بوو. ژوورە کە ی تریان هە روا بە تال بوو. کوورە کە ی ئە م ژوورە زور جوان تر بوو و تە نها کاتی میوان دە هات گە رم دە کرا.

ماوەیەکی زوری خایاند تا بەرهەیوانەکە دروستکرا. دەرگای چیشتخانەکە بەرەو حەوشەکە دەکرایەوە، بەلام لەگەل ئەوەشدا عەرز و ئاسمان جیاوازیان بوو لە گەل ئەو ژوورەدا کە پیشتر تیایدا بووین.

پاش ماو یە کی کورت بوون لە تە ویلە کە یان دا دوو مانگایان هە بوو و داری زستانیش تا بن میچی مال هە لچنرا.

زوربە ی کات دایکم بە تە نها بوو لە گە ل مندالە کان دا. لە داری سووتاندن بە ولاوە، هە موو کاری ناو مال هی ئە و بوو؛ لە ژیر کە پرە کە دا هە میشە داری ووشک و براو ئامادە بوو. باوکم لە م کارە دا زور بە دیقە ت بوو و قە ت پە کمان نە دە کە وت.

باوکم ئەندامی حیزبی کومونیستی کریکاری بوو. هەروەها لە سەردەمی دامەزرانی «یەکیەتی کریکارانی داربر و باربەر»دا بوو بە ئەندامی یەکیەتی یەکە. ئەو هەروەها لە دامەزراندنی ریکخراوە ی وە رزشی کریکاران لە سالی ۱۹۳۳ دا دە ستی بوو. سالی ۱۹۳۵ کە «بینای گشتی خە لک» Folkets hus دروست کرا، باوکیشم هەر وەکو زوریک لە هاوریکانی تری بە بی پارە لە درووست

هەواڵنامەی کتێب

کردنی بیناکه دا به شداری کرد.
باوکم زور جار بی کار ئه مایه وه، هه لبه ت نه به و مانایه که هیچ کاری نه بی. باوکم هیچ کات بی ئیش نه بوو؛ به لام مه به ستم کاریکه که ده رامه تی لی وه ده ست بکه ویت. له ماله وه هه میشه کاریک هه بوو بیکات هه ر له دار هینان له دارستانه وه بگره تا چاک کردنه وه و گه وره تر کردنی خانووکه، کوکردنه وه ی عه له ف بو ئاژه له کان، و رشتنی په یین له سه ر زه وی و زاره که کان.
ساله کان تی ئه په رین و تا دایکم تا راده یه ک له ژیانی رازی بوو. به لام جار جاریش گله یی ده کرد له وه ی که باوکم هه میشه خه ریکی کوبوونه وه ی کریکاری یه. ته نانه ت زوربه ی ئه و شه وانه ش که به هوی بیکاری یه وه، له ماله وه بوو هه ر خه ریکی کوبوونه وه بوو و که متر ده که وته ماله وه.

ورده ورده منداله کان ده ستیان کرد به خویندن.
ماوه یه ک بوو که کابرایه کی ده م هه راش، به ریشیکی سه یره وه له ئه لمانیا دا په یدا ببوو. بینای په رله مان له به رلین گری گرت. روژنامه ی کریکاری «تیشکی ئاگری شیمال» ده رباره ی زیندانی کران و سه رنگووم کرانی کریکارانی ده نووسی له و سه رده مه دا. موته که ی هه ره شه و ترس ورده ورده بالی به سه ر خه لک دا ده کیشا.
دوو که س له هه ره ده وله مه نده کانی ئاوایی که له به ریوه به رانی بزووتنه وه ی ئایینیLaestadian _ بزووتنه وه یه کی مه سیحی _ بوون، سمیلیکی وه ک «هیتلر» یان هیشتبووه وه. یه کیک له پیاوه گه نجه کانی گومرگیش ده ستی کرد به له به ر کردنی پانتول و جووتیک جزمه وه کوو فاشیسته کان. کاتی نازیسته کان کوبوونه وه یان ده بو، ده چوو له پشت سه ری سه روکی نازیسته کان Furugårdه وه ده وه ستا.
له و به ری رووباری ئاوایی یه که، له به شی «فینله ند» که س نه ی ئه ویرا باسی کومونیسم بکات. فاشیسته کانی «لاپو» هه ر که سیک که باسی سیاسه تی بکردایه به ر فیشه کیان ده دا و ده یان کووشت. کاتیک که کابرایه کی پولیس به ناوی «کیمپانن» یان کوشت، هیچ که س شکی له وه نه بوو که له سه ر مه سه له ی سیاسی بووه. «کیمپانن» وه ک که سیکی کومونیست نه ناسرابوو به لام بیر و باوه ری رادیکالی هه بوو. ته نانه ت خه لک ده یانزانی که ئه م کاره به ده ستی سه روکی فاشیسته کانی «لاپو» کراوه.
لاشه ی «کیمپانن» له پشت چیای «ئاواساکسا» دوزرایه وه که له ژیر پوش و په لاش دا شاردرابووه وه. سه ره رای ئه وه ش که «کیمپانن» له پشتی مله وه ته قه ی لی رابوو، له دادگادا هه ولیان دا وای پیشان بده ن که خوی کووشتووه. سه روکی فاشیسته کانی «لاپو» وه ک تاوانبار له داداگا بوو به لام دادگا به بی تاوانی ده رکرد و ئازاد کرا. یه کیک له دوکانداره کانی ئاوایی که ئاماده ی دادگاکه بوو، به چه نده ها جوولانه وه ی ئه کروباتیکی هه ولی ده دا پیشانی بدات که چون ئینسان ده توانیت خوی له پشتی مله وه بکوژی.
هه لبه ت ئه وه ته نها فینله ندی یه کان نه بوون که له راوکردنی کومونیسته کاندا چالاک بوون.

هەواڵنامەی کتێب

ئەفسەریکی ئیحتیاتی سویدی هەبوو کە فاشیستەکانی «لاپو»ی دەگەیاندە ئەم بەری رووبارە کە بو بەشی سووید بو «پیللو». شەویکیان فاشیستەکانی «لاپو» دەچن بو ئەوبەری ئاوەکە و کابرایەکی پینە چی لە مالە کە ی ئە هیننە دە رە وە و دە یکوژن.

پاشان شە ری ناوخویی لە ئیسپانیا دە ستی پی کرد. دوو لاوی گە نجی ئاوایی، خویان ناو نووس کرد کە بچن بو ئەوی بو شەر دژی فاشیستەکان. بەلام سەفەر بو ئیسپانیا بو پشتیوانی کردن لە شورش، قەدەغە بوو. دام و دەزگای سویدی هەرەشەی سزادانیان دەکرد لەوانەی کە برویشتنایە و بە شداری شورشە کە یان بکردایە. لە بە ر ئە وە دە بووایە سە فە رە کە یان بە نهینی بووایە. تە نها باوە رپیکراوە کان دە یانزانی کە کی سە فە ر دە کات. تا ئە و کاتە ی کە خە لک لە دە رچوونی ئە م دوو لاوە لە سوید بە تە واوی دلنیا نە بوون، کە س بە ئاشکرا باسی نە کردن.

یە کیک لە وان بو ماوە ی سی سال وە ک ئە فسە ر لە شاری «بودن» ئیپشی کردبوو. لە وی وردە ووردە ئاشنای سیاسە ت دە بی و کاتیک کە سە فە ری کرد قە ناعە تی بە بیرو باوە ری کومونیستی هە بوو. لە بە ر ئە وە ی کە شە هادە یە کی بە رزی لە سەربازی‌دا هە بوو، هە ر کە گە یشتە ئیسپانیا ، وە ک ئە فسە ر لە ریزی شورش‌دا دامەزرا و هەرگیز نەگەرایەوە. سەرئەنجام لە جەولەیەک لەو دیوی جەبهەی فاشیستە کان دا شە هید دە بی.

ئەوی تریان توانی بە زیندوویی بگەریتەوە. تووشی نەخوشی تیفووس هاتبوو و هە موو قژی رە ش و پری رووتابوو وە بە لام پاش ماوە یە ک قژی هاتە وە. زور شتی سامناکی لە شە ر دە گیرایە وە؛ بە لام کاتی باسی ئە وە ی دە کرد کە دە ست و پا ی لە ت و پە ت کراو بە تە لی تە لە فونە کانە وە هە لواسرابوون زور کە س باوە ری پی نە دە کرد.

پەراویز:

Snus: جوریک تووتنە کە دە خریتە ژیرلیوی سە رە وە و پاش ماوە یە ک فری دە دری.

Folketshus : بینایە کە کە جیگە ی چالاکی ئە دە بی و فە رهە نگی و کولتوری کریکارانە.

ئە م چە ند لاپە رە یە، لە بە شی هە شتە می رومانی «لە هیچ شوینی نامینمە وە» لە زمانی سویدی یە وە تە رجە مە کراوە تە وە.

نیو و نیشانی رومانە کە بە سویدی::

"Jag ska ändå inte stanna" / Gunnar Kieri / Arbetarkultur1978 /

❊❊❊

کاریکاتیر

(هونه رمه ندی ئه م ژماره یه)

ـ سالی ١٩٦٣ له سلیمانی له دایک بووه.

ـ له ئه نستیتوی ته کنیک له به غدا ده رسی خویندووه.

ـ به شداری کردووه له یه که م پیشانگای کاریکاتیری "مه لبه ندی هونه ر و ئه ده بی کریکاری" سالی ١٩٩٤ له شاره کانی سلیمانی، قه لادزه .

ـ سالی ١٩٩٥ به شداری دووهه م پیشانگای "مه لبه ند"ی کردووه له شاره کانی سلیمانی، هه ولیر، دیانه، کوی، سنجاق و قه لادزه.

ـ به شداری له سیهه مین پیشانگای کاریکاتیری "مه لبه ند" له سالی ١٩٩٦ دا.

هه روه ها به شداری کردووه له زور چالاکی هونه ری تر له سلیمانی.

***

هەواڵنامەی کتێب

«ئەدەبیاتی کریکاری سوید لە روانگەیەکی نیونەتەوەیی»

کاکە

لە روژەکانی ٩_٦ی مانگی ئاگوستی ئەمسال کوریک لە ژیر ناوی «ئەدەبیاتی کریکاری سوید لە روانگەیەکی نیونەتەوەیی»، لە شاری «هیدەمورا»ی سوید، ساز کرا. بەریوەبەری کورەکە، «کومەلەی لایەنگیرانی _ مارتین کوک _» بوو. «مارتین کوک» نووسە ری سوسیالیستی سویدی لە بە ینی سالە کانی ١٩٤٠_١٨٨٤ ژیاوە و لە ریزی ئە و نووسە رە سویدی یانە یە کە وە ک نووسە ری کریکاری ناویان دە بری. لە لایە ن «هانا» وە دوو کە س لە هاورییان بە شداری ئە م کورە بوون.

ئە دە بیاتی کریکاری لە هیچ وولاتیکی تری دنیا دا بە ئە ندازە ی سوید پە رە ی نە گرت. گەشە ی سە رمایە داری لە سوید لە کوتایی سە دە ی نوزدە دا، لە هە مان کات دا بی بە شی و هە ژاری بی وینە ی جە ماوە ریکی بە رینی کریکاری بە دواوە بوو. جوولانە وە ی کریکاری زور زوو ریزە کانی چینی کریکاری داگرت و هە نگاو بە هە نگاو چینی بورژوای مە جبوور بە پاشەکشە کرد. جوولانەوەی بەرینی کریکارانی سوید تەنیا جوولانەوەیەکی ئابووری نەبوو بەلکوو لە هەموو مەیدانەکانی ژیانی کومەلایەتی ، ئابووری، ئەدەبی و فەرهەنگی دا خوی نواند. پیکهینانی «ناوەندی فیرگەی کریکاران» **Arbetarnas bildningsförbund** (ناسراو بە**ABF**)، «بنکەی گشتی» **Folketshus** و زور ناوەندی وە رزشی و هونە ری و ئە دە بی، نموونە یە ک لە و مە یدانانە ن کە کریکارانی سوید بە و پە ری لە خورادیوی یە وە چالاکیان تیدا نواند. لە م شە رایتە دا بوو کە نووسە رانی کریکاری نە ک بە تاق، بە لکوو بە دە یان و سە دان سە ریان هە لدا.

بەهیزبوونی جوولانەوەی کریکاری، پتەوبوونی ئاستی بەرزی ریکخراوبوونی کریکاران، بە دە سە لات گە یشتنی حیزبی سوسیالدیموکرات لە ناوەراستی سالانی بیستی ئەم سەدەیە و کارتیکردنی شورشی ئوکتوبە ر بە سە ر جوولانە وە ی کریکاری لە سوید، هە موو بە یە کە وە، هە ل و مە رجیکی وایان رە خساند کە لە و دا ئە دە بیاتی کریکاری گە شە بکات و کاریک بکات کە کومە لگا بە گشتی ریزی لی بگری و وجوودی بە رە سمیە ت بناسی.

یەکیک لەو پرسیارە سەرەکییانەی کە لە کورەکە دا خرایە بەردەم، ئەوە بوو کە «ئایا ئیتر ئە مرو لە کوتایی سە دە ی بیست دا شتیک بە نیوی ئە دە بیاتی کریکاری مە وزووعیە تی هە یە؟». بە م پرسیارە جوابی جوراوجور درایە وە. هە ندیک پییان وابوو کە ئیتر ئە دە بیاتی کریکاری مانای نە ماوە بە هوی ئە وە ی کە چینی کریکار وە کوو رابردوو نە ماوە و زور چین و تویژی تری کومە لایە تی ئە مرو هاتوونە کایە وە کە لە وە پیشتر نە بوون.

هە ندیکیش رایان ئە وە بوو کە مادام نیزامی سە رمایە داری هە بی، کریکار دە بی و چە وسانە وە ش دە بی؛ تا کریکاریش هە بی، ئە دە بیات و هونە ری کریکاریش وجوودی دە بی.

باسیکی تری کورە کە لە سە ر ماهیە ت و ناوە روکی ئە دە بیاتی کریکاری بوو. بە پیی بوچوونی باو، ئە دە بیاتی کریکاری، ئە دە بیاتیکە کە کریکار بی نووسی، بو کریکار بی و سە بارە ت بە کریکار بیت.

بەپیی ئەم بوچوونە ئەدەبیاتی کریکاری زیاتر دەبیتە، تەوسیفی ژیان و گوزە رانی کریکاران، بە لام لایە نە کانی تری ژیانی کومەلایەتی کە کریکاران تییدا بەشدارن و لە سەری قسەیان هەیە، لە بە رچاو ناگری. شتیکی تر کە ئە م بوچوونە جوابیکی تە واوی بو نیە بریتی یە لە و ئە دە بیاتە ی کە لە راستی دا کریکاری یە، بە لام نووسە رە کە ی خوی کریکار نیە، یان ئە و ئە دە بیاتە ی کە نووسە رە کە ی کریکارە بە لام لە باری ئایدیولوژی یە وە دژی کریکار و بە رژە وە ندیە کانیە تی.

بە شیکی تری کورە کە، چە ند راپورتیک بوو لە سە ر میژوو و چونیە تی ئە دە بیاتی کریکاری لە ئالمان، بریتانیا، وولاتانی

هەواڵنامەی کتێب

سپانیولی زمان، ئافریقا و روسیه.

بو ئاگاداری خوینه رانی به ریز له باسه کانی ئه م کوره، له ژماره کانی داهاتووی هانا دا هه ندیک له م باسانه ئه که ینه وه و چه ن دانه له راپورته کان ته رجه مه ده که ین.

***

هەواڵنامەی کێتێب